

Styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet i aksjeselskap

Kandidatnummer: 274

Antall ord: 14 400

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2023

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
1.1	Utgangspunkt og problemstilling	3
1.2	Avgrensninger og presiseringer	6
2	Selskapsinteressen.....	8
2.1	Aksjeselskapets organisering.....	8
2.2	Overordnet om selskapsinteressen.....	9
2.3	De ulike interessene i selskapsinteressen	11
3	Vinningsformålet.....	12
3.1	Vinningsformålets innhold	12
3.2	Vinningsformålets begrunnelse	15
3.3	Vinningsformålets tidsperspektiv	16
4	Inngår klima- og miljøhensyn i selskapsinteressen?	19
4.1	Om problemstillingen	19
4.2	Betydningen av ny lovgivning.....	19
4.3	Konklusjon på om klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen.....	24
5	Har styret et handlingsrom også utenfor selskapsinteressen?	25
6	Avveiningen mellom vinningsformålet og klima- og miljøhensyn	29
6.1	Om problemstillingen	29
6.2	Sammenligning av hensynet til arbeidsplasser og klima- og miljøhensyn.....	32
6.3	Større handlingsrom i gode tider	35
6.4	Konklusjon på oppgavens hovedproblemstilling	36
	Kilderegister	39

1 Innledning

1.1 Utgangspunkt og problemstilling

Aksjeselskaper etableres normalt for å skaffe aksjeeierne økonomisk vinning.¹ Dette uttrykkes gjerne som at aksjeselskaper har et vinningsformål.² Styret har ansvaret for forvaltningen av selskapet, og har dermed også ansvaret for at selskapet drives i tråd med vinningsformålet.³ Høyesterett har imidlertid fastslått at hensynet til aksjeeiernes økonomiske vinning ikke er det eneste hensynet styret skal ivareta på selskapets vegne. Vinningsformålet må avveies mot enkelte tredjepartsinteresser.⁴

De senere årene har det i økende grad blitt lovregulert at selskaper skal drives på en måte som ivaretar klima- og miljøinteresser.⁵ Bakteppet er økt kunnskap og oppmerksomhet rundt hvordan menneskelig aktivitet har en negativ påvirkning på klima- og miljøforhold, noe som blant annet kommer til uttrykk i rapportene fra FNs klimapanel og FNs naturpanel, samt gjennom Parisavtalen og Montrealavtalen.⁶

I mange tilfeller er det lønnsomt for et aksjeselskap å gjøre klima- og miljøvennlige valg.⁷ Dette kan være tilfellet når den klima- og miljøvennlige endringen fører til reduserte utgifter eller økte inntekter. Dette kan for eksempel være et hotell som reduserer både energiforbruket og driftskostnadene ved å vaske gjestenes håndklær annenhver dag i stedet for daglig. Videre kan det tenkes at hotellet også får flere gjester ved å fremstå som mer klima- og miljøvennlig, og dermed også øker inntektene. Andre ganger vil det ikke lønne seg for et selskap å legge om virksomheten i en klima- og miljøvennlig retning. Eksempelvis kan et klesmerke oppleve økte produksjonskostnader ved å produsere klær på en mer klima- og miljøvennlig måte, uten at

¹ Aksjeselskaper reguleres av lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven/asl.). I juridisk teori er det bred enighet om at aksjeselskaper normalt etableres med økonomisk motiv. Se Woxholt (2021) s. 6, Bråthen (2022) s. 79 og Jacobsen (2018) s. 11.

² Vinningsformålet er forutsatt i asl. § 2-2 (2) og asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2. Kjernen i vinningsformålet er at aksjeselskapet skal generere et størst mulig overskudd og at dette overskuddet skal tilfalle aksjeeierne. Vinningsformålet behandles nærmere i kapittel 3.

³ Aksjeselskaper er pålagt å ha et styre, jf. asl. § 6-1. Forvaltningen av selskapet hører under styret, jf. asl. § 6-12 (1). Se kapittel 6 i asl. om styrets plikter. Det øverste myndigheten i selskapet utøves imidlertid av aksjeeierne gjennom generalforsamlingen, jf. asl. § 5-1 (1).

⁴ Rt. 1993 s. 1399 (Ytternes), HR-2017-2357-A (Ulvesund) og HR-2018-570-A.

⁵ Den nye lovgivningen gjennomgås nærmere i kapittel 4.2.

⁶ IPCC (2021), IPEBS (2019) Parisavtalen (2015) og Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework (2022).

⁷ Hvorvidt økt vektlegging av klima- og miljøhensyn generelt fører til økt lønnsomt for selskaper er det vanskelig å si noe sikkert om, fordi konklusjonen avhenger av så mange ulike variabler. Det finnes imidlertid forskning som tyder på at det er en viss sammenheng mellom vektlegging av klima- og miljøhensyn og lønnsomhet. Se f.eks. Eccles m.fl. (2011).

etterspørselen etter klærne øker blant forbrukerne. I slike tilfeller vil klima- og miljøhensyn og vinningsformålet stå i et motsetningsforhold.

De autoritative rettskildene gir imidlertid liten veiledning for hvordan klima- og miljøhensyn og vinningsformålet skal veies mot hverandre når de ikke lar seg kombinere.⁸ Verken lov, forarbeider eller rettspraksis gir konkrete føringer for hvordan avveiningen skal gjøres. I juridisk teori er temaet kun behandlet i begrenset grad.⁹ Den økende rettsliggjøringen av selskapers plikter for klima- og miljøforhold medfører imidlertid at temaet blir stadig mer aktuelt.¹⁰ Det er disse tilfellene hvor klima- og miljøhensyn og vinningsformålet ikke sammenfaller oppgaven vil rette seg mot.

Oppgavens problemstilling er hvilket handlingsrom styret i et aksjeselskap har til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet.

Det finnes ikke enhetlige juridiske definisjoner av «klima» og «miljø». «Klima» forstås i denne oppgaven som gjennomsnittlig vær over tid.¹¹ «Klimagasser» forstås som gasser som påvirker klimaet ved å virke inn på jordens og atmosfærens strålingsbalanse.¹² Med «klimahensyn» menes hensynet til å redusere selskapets direkte eller indirekte utslipp av klimagasser. «Miljø» favner enda bredere og viser til ytre naturomgivelser og livsvilkår mer generelt.¹³ For oppgavens formål er det ikke nødvendig å gi en mer detaljert definisjon av «klima- og miljøhensyn» enn dette.

Hvilke interesser styret skal ivareta når det foretar disposisjoner på selskapets vegne er ikke lovregulert, men følger av ulovfestet rett som hovedsakelig bygger på høyesterettspraksis. Både i rettspraksis og juridisk teori formuleres styrets plikt til å handle i tråd med selskapets beste som at styret har en plikt til å forvalte selskapet i tråd med «selskapsinteressen». Kort oppsummert kan selskapsinteressen beskrives som selskapets «vilje». Det innebærer at begrepet er en samlebetegnelse for parter som har legitime interesser knyttet til selskapet og dets

⁸ Se Skoghøy (2018) s. 36 for sondringen mellom «primære» og «sekundære» rettsgrunnlag.

⁹ Tematikken knyttet til avveiningen mellom klima- og miljøhensyn og vinningsformålet er kun direkte behandlet hos Sjøfjell (2011) s. 309-324. Artikkelen «Kan aksjeselskaper sette miljøet foran gevinstkravet?» er imidlertid kun 15 sider lang. Den tar behandler heller ikke rettsutviklingen og rettsliggjøringen av klima- og miljøfeltet som har skjedd det siste tiåret.

¹⁰ Se særlig gjennomgangen av ny lovgivning i kapittel 4.2.

¹¹ Dannevig og Harstveit (2023).

¹² Bryhni, Olerud og Mamen (2022).

¹³ Tjernshaug (2020).

virksomhet, herunder aksjeeierne, kreditorene, ansatte og samfunnet for øvrig.¹⁴ Styret plikter å ta hensyn til interessene som inngår i selskapsinteressen, og ingen andre, når det disponerer på selskapets vegne.

At styret har en plikt til å ivareta selskapsinteressen fremkommer forutsetningsvis av avgjørelsene hvor Høyesterett uttaler seg om selskapsinteressens innhold. Dette gjelder særlig Rt. 1993 s. 1399 (Ytternes), Rt. 2000 s. 2033 (Santech), HR-2017-2357-A (Ulvesund) og HR-2018-570-A. I juridisk teori er styrets plikt til å ivareta selskapsinteressen formulert som at «aksjelovgivningens system er at styret skal forvalte selskapets verdier i samsvar med selskapsinteressen» og at den som trer inn i styret «underkastes (...) en plikt til å lojalt ivareta selskapsinteressen» av henholdsvis Reinersen og Christoffersen.¹⁵

Hvorvidt klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen er et spørsmål som er tett tilknyttet oppgavens hovedproblemstilling. Dersom klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen, kan styret legitimt vektlegge dette hensynet når det disponerer på selskapets vegne. I så fall vil ikke vektlegging av klima- og miljøhensyn i en styreavgjørelse utgjøre et selvstendig pliktbrudd som kan utløse rettsvirkninger, slik som erstatningsansvar for det enkelte styremedlem.¹⁶

Når vinningsformålet og klima- og miljøhensyn står i et motsetningsforhold, kan begge interessene per definisjon ikke vinne frem fullt ut. Da må styret gjøre avveininger eller prioriteringer mellom disse hensynene. Det er særlig i denne sammenhengen det er relevant å spørre hvilket «handlingsrom» styret har til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet. Med begrepet «handlingsrom» sikter jeg i denne sammenheng til hvilken grad av frihet styret har til å avgjøre hvordan vinningsformålet og klima- og miljøhensyn avveies mot hverandre. Dersom styret plikter å legge avgjørende vekt på vinningsformålet, vil ikke styret ha noen frihet til å gjøre en skjønnsmessig vurdering. I så fall har ikke styret noe handlingsrom til å gjøre vurderingen. Motsatt har styret et stort handlingsrom om det er opp til styrets frie skjønn å avgjøre hvordan hensynet til vinningsformålet og klima- og miljøhensyn skal veies mot hverandre.

¹⁴ Selskapsinteressens innhold er i stor grad utformet gjennom høyesterettsavgjørelsene i avsnittet over. Se kapittel 2.1 for en nærmere presentasjon av selskapsinteressen som konsept.

¹⁵ Reinersen (2015) s. 43 med videre henvisning til NOU 1996: 3 s. 38 og Christoffersen (2019) s. 14.

¹⁶ Jf. asl. § 17-1 Bestemmelsen kodifiserer den alminnelige erstatningsrettslige culpanormen, og omfatter også krav om erstatning for rent formuesrettslige tap, jf. Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 167.

Oppgaven tar sikte på å kartlegge hvor langt styret *kan* gå i å prioritere klima- og miljøhensyn, ikke hva styret som et minimum *må* gjøre for å ivareta klima- og miljøhensyn. Minimumskravene selskaper må oppfylle er i økende grad lovregulert.¹⁷ Denne trenden er også påpekt i juridisk teori.¹⁸ Hvor langt styret *kan* gå, er derimot ikke lovregulert og er bare drøftet i litteraturen i begrenset grad.¹⁹

1.2 Avgrensninger og presiseringer

Oppgavens hovedproblemstilling retter seg mot de tilfellene hvor det foreligger en reell og eksplisitt motsetning mellom handlingsalternativet som best ivaretar klima- og miljøhensyn og handlingsalternativet som vil være mest lønnsomt for selskapet. Dette innebærer at oppgaven avgrenses mot tilfeller hvor ivaretagelse av klima- og miljøhensyn er det mest lønnsomme for selskapet.

I mange tilfeller vil det være sammenfallende hva som er mest lønnsomt for selskapet og hva som best ivaretar klima- og miljøhensyn. Dette kan for eksempel være når styret i et budfirma beslutter at selskapet skal kjøpe elbiler fremfor diesebiler. Dersom bilbyttet øker selskapets lønnsomhet gjennom at selskapet sparer drivstoffutgifter og bompenger, samt tiltrekker seg miljøbevisste kunder, ivaretar avgjørelsen både klima- og miljøhensyn og vinningsformålet. I juridisk teori omtales dette som «the business case-argument».²⁰ I slike tilfeller er ikke klima- og miljøhensyn vektlagt på *bekostning* av vinningsformålet.

I det praktiske forretningsliv kan det være usikkert hvilket handlingsalternativ som vil være mest lønnsomt for selskapet. Dermed kan det være vanskelig å avgjøre hvilket handlingsalternativ som best vil ivareta vinningsformålet. Dette gjelder særlig om man tar høyde for mulige positive omdømmeeffekter av å gjennomføre klima- og miljøtiltak, samt vurderer lønnsomhet med utgangspunkt i et lengre tidsperspektiv.²¹ Hvilke forretningsavgjørelser som faktisk vil være mest lønnsomme for selskapet kan ikke avgjøres av rettsvitenskapen. Det er i stedet et spørsmål som tilhører økonomenes domene. I tillegg kan det naturligvis også være usikkert hvilket handlingsalternativ som best vil ivareta klima- og

¹⁷ Se gjennomgangen av ny lovgivning i kapittel 4.2.

¹⁸ Se blant annet Bråthen, som påpeker at utviklingen har gått i retning av «stadig større rettsliggjøring av [bærekrafts]feltet, og denne utviklingen har vært spesielt tydelig i de senere år», jf. Bråthen (2022) s. 81. I samme retning Bugge (2021) s. 46.

¹⁹ Sjøfjell (2011) s. 320. Se fotnote 9.

²⁰ Sjøfjell (2011) s. 313.

²¹ Hvilket tidsperspektiv vinningsformålet skal vurderes ut fra drøftes i kapittel 3.3.

miljøhensyn i praksis. Disse praktiske utfordringene er imidlertid ikke til hinder for å drøfte de underliggende selskapsrettslige spørsmålene.²²

Oppgaven avgrenses mot tilfeller hvor et selskap kan oppnå økt gevinst for aksjonærene på kort sikt gjennom å bryte lov- eller forskriftsfestede miljøkrav. Eksempler på slike krav er de forskriftsfestede forbudene mot bruk av mineralolje til oppvarming av bygninger og forbudet mot å selge engangsbestikk laget av plast.²³ I slike tilfeller følger grensen for styrets handlingsrom av den aktuelle loven eller forskriften. Denne oppfatningen har også støtte i juridisk teori. Se for eksempel Bråthen, som skriver at «[s]elv om selskapene kunne oppnå større fortjeneste ved ikke å etterleve forbud eller påbud mv. som følger av lov eller forskrift, er dette åpenbart ikke akseptabelt».²⁴

Det avgrenses også mot tilfeller hvor vedtektene krever klima- og miljøbeskyttelse utover lovens krav. Dette vil typisk være der selskapet har vedtektsfestet noe annet enn at det skal ha «til formål å skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte», jf. asl. § 2-2 andre ledd, for eksempel en form for klima- og miljøformål. I slike tilfeller følger det av vedtektene at styret skal prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av aksjeeiernes økonomiske gevinst, og problemstillingen om styret handlingsrom aktualiseres ikke på samme måte. Det samme gjelder for avgjørelser fattet av generalforsamlingen.²⁵

Oppgaven konsentrerer seg om aksjeselskaper som reguleres av aksjeloven fremfor om allmennaksjeselskaper som reguleres av allmennaksjeselskapsloven.²⁶ Dette medfører at paragrafhenvisninger henviser til aksjeloven, om ikke annet er presisert i teksten eller fremkommer av sammenhengen. Grunnet den store likheten mellom hvordan aksjeloven og allmennaksjeloven er utformet, kan det antas at drøftelsene knyttet til aksjeloven vil ha betydelig overføringsverdi til allmennaksjelovens område.²⁷

²² Spørsmålet om hvilke interesser som inngår i selskapsinteressen og hvordan ulike tredjepartsinteresser skal veies opp mot vinningsformålet har vært berørt i en rekke høyesterettsavgjørelser, se Rt. 1922 s. 272 (Freia), Rt. 1993 s. 1399, Rt. 2000 s. 2033 (Santech), HR-2016-1439-A (Bergshav Holding) og HR-2018-570-A. Høyesterett har imidlertid ikke gjort vurderinger av hva som rent faktisk er mest lønnsomt i disse sakene.

²³ Forskrift av 28. juni 2018 om forbud mot bruk av mineralolje til oppvarming av bygninger § 4 og forskrift av 18. desember 202 nr. 3200 om endring i produktforskriften § 2b-3.

²⁴ Bråthen (2022) s. 85.

²⁵ Se Woxholt (2018) s. 162 for en redegjørelse av generalforsamlingens alminnelige instruksjonsrett.

²⁶ Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven – asal.).

²⁷ De to lovene bygger i hovedsak på felles lovforarbeider. Dette må forstås i lys av at den gamle aksjeloven (lov av 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper) gjaldt for både allmennaksjeselskaper og private aksjeselskaper. Hovedforskjellen mellom aksjeselskaper (AS) og allmennaksjeselskaper (ASA) er at et allmennaksjeselskap må være betegnet i vedtektene som et allmennaksjeselskap og være registrert i Foretaksregisteret som et

Videre retter oppgaven seg mot å kartlegge hva som er innslagspunktet for rettsbrudd. Det innebærer at oppgaven fokuserer på innholdet i selskapsinteressen og styrets handlingsrom til å gjøre avveininger mellom ulike interesser som inngår i selskapsinteressen, men at det avgrenses mot rettsvirkningene av at styret bryter plikten til å ivareta selskapsinteressen. En mulig rettsvirkning kan for eksempel være at styremedlemmene pålegges erstatningsansvar i henhold til asl. § 17-1.

Til sist presiseres det at oppgaven skal kartlegge gjeldende rett. Følgelig tar oppgaven utgangspunkt i alminnelig rettsdogmatisk metode. Det innebærer at de retts spørsmål som oppgaven reiser vil besvares med utgangspunkt i argumenter utledet fra relevante rettskilder, vektet mot hverandre etter rettskildeprensippene. Deler av oppgaven vil likevel ha innslag av rettspolitiske drøftelser. Der dette er tilfelle vil det presiseres løpende i teksten.

2 Selskapsinteressen

2.1 Aksjeselskapets organisering

En redegjørelse og drøftelse av selskapsinteressens innhold og styrets handlingsrom til å prioritere blant interesser som inngår i denne, fordrer en grunnleggende oversikt over hvordan et aksjeselskap er organisert. Spørsmålet er hvilken rolle styret har i et aksjeselskap.

Et definerende trekk ved aksjeselskaper er det begrensede ansvaret. Begrenset ansvar innebærer at aksjeeierne som hovedregel ikke hefter for selskapets forpliktelser utover aksjeinnskuddet, jf. § 2-1 (1).

Alle aksjeselskaper må ha et styre, jf. § 6-1 (1). Styret har ansvaret for å forvalte selskapet på vegne av aksjonærene. Som en del av dette ansvaret skal styret blant annet sørge for «forsvarlig organisering av virksomheten», «fastsette planer og budsjetter for selskapets virksomhet», «holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling», samt «føre tilsyn med den daglige ledelsen», §§ 6-12 (1), 6-12 (2), 6-12 (3) og 6-13. Videre er det som hovedregel styret som ansetter daglig leder, jf. § 6-2 (2).

allmennaksjeselskap, jf. asal. § 1-1 (2) nr. 2 og 3. Det er AS som er den suverent mest brukte selskapsformen i Norge, mens ASA-formen er mest brukt for selskaper med mange aksjonærer, stor omsetning og mange ansatte, jf. Bråthen (2022) s. 33.

Styremedlemmene velges av generalforsamlingen, jf. § 6-3. På generalforsamlingen har aksjeeierne rett til å delta, jf. § 5-2 (1). Generalforsamlingen er det øverste organet i et aksjeselskap og har derfor en alminnelig instruksjons- og omgjøringsrett overfor styret, jf. § 5-1 (1).²⁸ Styret må imidlertid ikke etterkomme generalforsamlingens beslutninger dersom disse strider mot lov eller selskapets vedtekter, jf. § 6-28 (2). Utover å følge de enkelte regler i aksjelovgivningen har styret en generell plikt til å ivareta «selskapsinteressen».

2.2 Overordnet om selskapsinteressen

Selskapsinteressen består av flere ulike interesser. Formålet med dette delkapittelet er å gi en presentasjon av selskapsinteressen, samt hvilke interesser som inngår i denne utover vinningsformålet og klima- og miljøhensyn. Vinningsformålets innhold, begrunnelse og tidsperspektiv behandles i kapittel 3. Hvorvidt klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen er så sentralt for oppgavens hovedproblemstilling at det drøftes separat i kapittel 4.²⁹

Styret har en ulovfestet plikt til å ivareta selskapsinteressen. Dette fremkommer forutsetningsvis av flere høyesterettsavgjørelser, slik som Rt. 1993 s. 1399 (Ytternes), Rt. 2000 s. 2033 (Santech) s. 2033 og HR-2018-570-A. Styrets plikt til å ivareta selskapsinteressen er også lagt til grunn i juridisk teori.³⁰ Bakgrunnen for at styremedlemmene skal forvalte selskapet i tråd med selskapsinteressen følger av at et aksjeselskap er en selvstendig juridisk person med selvstendige interesser utover eierne og styremedlemmenes interesser. Selskapsinteressen er ikke identisk med aksjeeiernes interesser, men de vil ofte være sammenfallende i et langt tidsperspektiv.³¹ Selskapsinteressen er en lojalitetsplikt styret og daglig leder har overfor selskapet til å ivareta selskapets interesser når de utfører disposisjoner på vegne av selskapet. Plikten går ut over det å være en ren habilitets- og misbruksregel, men kan heller ses på som en samlebetegnelse for ulike typer interesser som styret er pliktig å ivareta.

²⁸ Se Woxholt (2018) s. 162 for en redegjørelse av innholdet i generalforsamlingens alminnelige instruksjons- og omgjøringsrett overfor selskapet.

²⁹ Som Sjøfjell formulerer det: «Hva som ligger i selskapsinteressen (...) er svært viktig for styrets handlingsrom», jf. Sjøfjell (2011) s. 320.

³⁰ Reinersen skriver med henvisning til NOU 1996: 3 s. 38 at «aksjelovgivningens system er at styret skal forvalte selskapets verdier i samsvar med selskapsinteressen», jf. Reinersen (2015) s. 43. Christoffersen skriver at den som trer inn i styret «underkastes (...) en plikt til å lojalt ivareta selskapsinteressen», jf. Christoffersen (2016) s. 14.

³¹ Gjein (2019) s. 181.

Styret kan kun vektlegge interesser som inngår i selskapsinteressen når det disponerer på vegne av selskapet. Om styret tar utenforliggende hensyn bryter det sin plikt til å ivareta selskapsinteressen. I ytterste konsekvens kan dette lede til erstatningsansvar for det enkelte styremedlem.³²

Hva som inngår i selskapsinteressen fremkommer ikke direkte av lov eller forarbeider, men er hovedsakelig utviklet gjennom høyesterettspraksis i samspill med juridisk teori.³³ Denne praksisen må tolkes i lys av systembetraktninger og juridisk teori. HR-2018-570-A er det nærmeste Høyesterett har vært til å gi noen endelig definisjon av selskapsinteressen. I avsnitt 41 uttaler Høyesterett at selskapsinteressen er «et mindre entydig begrep». Så listes det opp flere konkrete interesser som inngår i selskapsinteressen, før Høyesterett avslutter med at selskapsinteressen også inkluderer oppfyllelse av andre forpliktelser selskapet «måtte ha overfor omgivelsene og samfunnet for øvrig». Høyesterett gir ikke noen fast, endelig definisjon av hvilke interesser som inngår i selskapsinteressen.

Ved at selskapsinteressen ikke gis noen fast, endelig definisjon åpner Høyesterett i større grad for at selskapsinteressen kan utvikle seg over tid. Slik kan Høyesteretts vaghet utgjøre et selvstendig poeng. Dette argumentet har en viss støtte i juridisk teori, hvor flere forfattere har tatt til orde for at selskapsinteressen både er og bør være en dynamisk størrelse som ikke lar seg definere en gang for alle.³⁴ Ved å se på selskapsinteressen som en dynamisk størrelse, åpnes det for at den kan endre seg over tid, ut fra endringer i samfunnsnormene for hva et selskap er, skal og bør være.

Når selskapsinteressen skal oppsummeres i juridisk teori benyttes gjerne formuleringer som en «samlebetegnelse på hvilke interesser som omfattes av selskapskonstruksjonen» eller «selskapets vilje».³⁵ Juridisk teori har i tråd med alminnelig rettsdogmatisk metode ingen rettsnormerende kraft i seg selv, men synspunktene som fremmes i litteraturen kan ha en viss

³² Med grunnlag i den alminnelige erstatningsrettsregelen i aksjeloven, asl. § 17-1. Sjøfjell skriver at om styret går «for langt i å prioritere miljø foran gevinst, risikerer styremedlemmene å bli erstatningsansvarlige», jf. Sjøfjelle (2011) s. 323.

³³ Se eksempelvis HR-2016-1439-A (Bergshav Holding) hvor Høyesterett viser til Truyen (2005) når vinningsformålets innhold skal defineres.

³⁴ Se f.eks. Woxholt (2021) s. 25 som omtaler hvordan synspunkter knyttet til hva som inngår i selskapsinteressen har endret seg over tid, og Reinersen (2015) s. 268 som eksplisitt uttaler at selskapsinteressen «i sin natur er et dynamisk begrep, som ikke lar seg definere en gang for alle», og at innholdet i selskapsinteressen «vil være variere avhengig av sammenhengen».

³⁵ Se f.eks. Dramstad (2011) s. 168 og Reiersen (2015) s. 267 med videre henvisninger.

rettsdannende virkning der argumentasjonen er grundig og overbevisende.³⁶ Hva som inngår i selskapsinteressen er et spørsmål som er nevnt mange steder i selskapsrettslitteraturen, men som i liten grad er grundig drøftet.³⁷ Jannik Woxholt går så langt som å argumentere for at selve begrepet «selskapsinteressen» ikke bør brukes i rettslig argumentasjon, fordi det ikke foreligger noen klar enighet om hvilke interesser som inngår i begrepet.³⁸ Denne oppfatningen er imidlertid ikke utbredt blant andre forfattere. Uansett foreligger ikke den ikke den enigheten i juridisk teori som kreves for at synspunkter i litteraturen har en selvstendig rettsdannende virkning.³⁹

2.3 De ulike interessene i selskapsinteressen

Spørsmålet i dette delkapittelet er hvilke andre interesser enn vinningsformålet og klima- og miljøhensyn som inngår i selskapsinteressen.⁴⁰

Diskusjonen om hvilke interesser som inngår i selskapsinteressen utover vinningsformålet har pågått lenge i utenlandsk selskapsrettslig litteratur. I tysk juridisk teori har spørsmålet vært diskutert siden tidlig på 1900-tallet og i amerikansk juridisk teori i hvert fall siden 1930-tallet.⁴¹ Diskusjonen har vært preget av to ulike hovedposisjoner: «shareholder theory» og «stakeholder theory». Kort oppsummert går «shareholder theory» ut på at aksjeselskaper er til for aksjeeierne og at formålet med selskapet er å tjene deres interesser, mens «stakeholder theory» argumenter for at selskaper i tillegg skal tjene bredere samfunnsinteresser og at dette må tas hensyn til ved selskapsstyringen.⁴² Tradisjonelt sett har shareholder-perspektivet vært dominerende, men over tid har stakeholder-perspektivet fått stadig større tilslutning.⁴³

Begrepene er ikke rettslige vilkår, men kategorier brukt i teorien for å kategorisere ulike typer posisjoner. Følgelig kan de ikke benyttes som selvstendig grunnlag for å løse juridiske problemstillinger. Begrepsparet «stakeholder-theory» og «shareholder-theory» er ikke anvendt av Høyesterett. Høyesterett har imidlertid inkludert stadig flere tredjepartsinteresser i

³⁶ Monsen (2012) s. 41 og Nygaard (2004) s. 105-106.

³⁷ I samme retning Sjøfjell (2011) s. 320.

³⁸ Woxholt (2017) s. 54.

³⁹ Nygaard (2004) s. 105-106.

⁴⁰ Se også og Reinersen (2015) s. 268 som skriver at selskapsinteressen «i sin natur er et dynamisk begrep, som ikke lar seg definere en gang for alle»,

⁴¹ Se henholdsvis Skog (2021) s. 83 og Sjøfjell og Mähönen (2022) s. 8 med videre henvisninger.

⁴² Woxholt (2017) s. 58.

⁴³ Woxholt (2017) s. 58 og Bråthen (2022) s. 81.

selskapsinteressen gjennom flere avgjørelser avsagt de siste 30 årene.⁴⁴ Dette taler for at Høyesterett i praksis har lagt seg på en linje som er mest i tråd med stakeholder-perspektivet.

Spørsmålet om hvilke interesser som inngår i selskapsinteressen utover vinningsformålet kan ikke besvares ut fra lovgivningen. Fra forarbeidene kan det utledes at hensynet til de ansatte inngår i selskapsinteressen, men utover det er forarbeidene tause.⁴⁵ Høyesterett har heller ikke gitt noen endelig avklaring, men har gjennom flere ulike dommer definert hvilke interesser som inngår i selskapsinteressen utover vinningsformålet. Slik har hvilke interesser som inngår i selskapsinteressen over tid blitt gradvis utvidet av Høyesterett. Dette synspunktet har også støtte i juridisk teori. Eksempelvis har Bjønness-Jacobsen uttalt at selskapsinteressen i takt med samfunnsutviklingen er blitt en «bred og sammensatt størrelse».⁴⁶

Utover vinningsformålet finnes det i hvert fall forankring i autoritative rettskilder for å fastslå at følgende interesser inngår i selskapsinteressen: hensynet til ansatte og deres arbeidsplasser,⁴⁷ hensynet til selskapets kreditorer,⁴⁸ selskapets interesse i å overleve som selvstendig rettssubjekt,⁴⁹ hensynet til samarbeidspartnere og medkontrahenter,⁵⁰ og hensynet til oppfyllelse av andre forpliktelser som selskapet måtte ha overfor omgivelsene og samfunnet for øvrig.⁵¹ Denne oppsummeringen samsvarer med hvordan selskapsinteressens innhold typisk oppsummeres i nyere selskapsrettslig teori.⁵²

3 Vinningsformålet

3.1 Vinningsformålet innhold

Spørsmålet videre er hva som ligger i den rettslige størrelsen «vinningsformålet».

Det er sikker rett at vinningsformålet har en sentral plass i selskapsinteressen. Det er illustrerende at aksjelovutvalget konkluderte med at det ikke var nødvendig å lovfeste

⁴⁴ Rt. 1993 s. 1399 (Ytternes), Rt. 2000 s. 2033 (Santech) s. 2033, HR-2017-2357-A (Ulvesund) og HR-2018-570-A.

⁴⁵ NUT 1970: 1 s. 123 og Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 114.

⁴⁶ Se Bjønness-Jacobsen (2022) s. 55 med videre henvisning til Woxholt (2021) s. 124.

⁴⁷ Jf. NUT 1970: 1 s. 123, Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 114 og HR-2018-570-A avsnitt 41.

⁴⁸ Jf. Rt. 1993 s. 1399 (Ytternes), HR-2017-2357-A (Ulvestund) avsnitt 37 og HR-2018-570-A avsnitt 41.

⁴⁹ Rt. 2000 s. 2033 (Santech).

⁵⁰ Jf. HR-2017-2357-A (Ulvesund) avsnitt 37 og HR-2018-570-A avsnitt 41.

⁵¹ Formuleringen er hentet fra HR-2018-570-A avsnitt 41. Se også Rt. 1922 s. 271 (Freia Chokolade Fabrik), hvor Høyesterett legger til grunn at generalforsamlingen også kan ta hensyn til «almennyttige formaal» ved forvaltningen av selskapet.

⁵² Se f.eks. Bråthen (2022) s.

vinningsformålet, fordi det allerede fremkommer «tilstrekkelig tydelig av aksjelovene», jf. NOU 2016: 22 s. 187. I HR-2018-570-A avsnitt 41 uttaler Høyesterett at selskapet «naturligvis» skal ivareta aksjonærinteressen. I juridisk teori er det blant annet uttalt om vinningsformålet at det «uten videre må være på det rene» at «aksjeeiers interesse i å få avkastning for sin investering er det sentrale elementet i selskapsinteressen og at «[v]inningsformålet er antatt å være en av de viktigste bestanddelene i selskapsinteressen», jf. henholdsvis Aarbakke m.fl. og Gjein.⁵³

Vinningsformålet er ikke nevnt eksplisitt i aksjeloven, men fremkommer forutsetningsvis. I asl. § 2-2 fastslås det at «vedtektene [skal] inneholde bestemmelser om anvendelse av overskudd og av formuen ved oppløsning» om «selskapet ved sin virksomhet ikke skal ha til formål å skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte». Her forutsetter lovgiver at aksjeselskaper som utgangspunkt har som formål å skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte. Dette er en så grunnleggende forutsetning for aksjonærforholdet at det kreves enstemmig samtykke fra aksjeeierne for å endre dette etter at selskapet er opprettet, jf. asl. § 5-20 første ledd punkt 5 jf. § 2-2 annet ledd. Videre heter det i asl. § 1-1 tredje ledd at aksjeloven ikke gjelder for «selskaper som ikke har økonomisk formål med mindre selskapet i stiftelsesgrunnlaget er betegnet som aksjeselskap». Også her forutsettes det av lovgiver at aksjeselskaper har økonomisk formål, med mindre noe annet er vedtektsfestet. Aksjeloven forutsetter med andre ord at vinningsformålet inngår i selskapsinteressen.

Vinningsformålet er imidlertid deklarasjonsmessig, i den forstand at et aksjeselskap kan ha vedtektsfestet at det ikke skal ha økonomisk vinning som formål. Dette følger av det tidligere nevnte utgangspunktet i asl. § 2-2 om at vinningsformålet kan fravikes i selskapets vedtekter. Videre kan aksjelovens utgangspunkt om at aksjeselskaper har økonomisk formål settes til side, jf. asl. § 1-1 tredje ledd nr. 2.

Vinningsformålet er også sterkt forankret i høyesterettspraksis. I HR-2018-570-A avsnitt 41 uttaler Høyesterett at et selskap «naturligvis skal ivareta aksjonærinteressen», før det listes opp interesser som selskapet «også» har ansvar for. Måten Høyesterett ordlegger seg illustrerer at vinningsformålet har en sterk forankring i selskapsinteressen. Vinningsformålet har også tydelig forankring i HR-2016-1439-A (Bergshav Holding). Når Høyesterett i avsnitt 97 uttaler

⁵³ Aarbakke m.fl. (2017) s. 508 og Gjein (2019) s. 181.

seg om hvilke rettigheter aksjeeierne har som følge av vinningsformålet, forutsetter dette at vinningsformålet inngår som en del av selskapsinteressen.

Vinningsformålet kan defineres både negativt og positivt. Negativt definert er vinningsformålet de interessene i selskapsinteressen som ikke er tredjemannsinteresser. Positivt definert er vinningsformålet et vilkår om optimal ressursutnyttelse til fordel for aksjonærene.⁵⁴

Vinningsformålet har to elementer. For det første skal et aksjeselskap drive med virksomhet som genererer overskudd.⁵⁵ Vinningsformålet er imidlertid ikke oppfylt for enhver disposisjon som genererer fortjeneste. Fortjenesten må være optimal ut fra de tilgjengelige ressursene. Derfor omtales vinningsformålet tidvis også som «prinsippet om gevinstmaksimering» og «prinsippet om profittmaksimering» i litteraturen.⁵⁶ Det er med andre ord ikke tilstrekkelig at styret har foretatt en disposisjon med forventet positiv nettogevinst. Vinningsformålet fordrer at styret velger det handlingsalternativet som vil gi maksimal gevinst for selskapet. For det andre skal dette overskuddet tilfalle aksjonærene.⁵⁷ Aksjeeiernes interesse i å oppnå økonomisk vinning gjennom sine investeringer i aksjeselskapet er en bærende del av vinningsformålet. I HR-2016-1439-A avsnitt (Bergshav Holding) 97 referer Høyesterett særlig til denne siden av vinningsformålet når førstvoterende uttaler at det må anses «å følge av det aksjeselskapsrettslige vinningsformålet at aksjeeierne har krav på en rimelig løpende avkastning i form av utbytte når forholdene ligger til rette for det». I praksis kan en aksjeeiers vinning realiseres på to ulike måter; utbetaling av en forholdsmessig del av selskapets overskudd i form av utbytte eller gevinst fra salg av aksjen til en høyere pris enn kostprisen.⁵⁸

Vinningsformålet tar utgangspunkt i gevinstmaksimering for aksjonærfellesskapet, ikke for den enkelte aksjeeier.⁵⁹ En styredisposisjon kan dermed være gevinstmaksimerende og i tråd med vinningsformålet selv om den ikke er gevinstmaksimerende for alle enkeltaksjeeierne på grunn av særegne forhold på aksjeeierens side, slik som skatteposisjon.

Begrepene «vinningsformålet» og «aksjeeierinteressen» brukes gjerne om hverandre, men til bruk for oppgavens formål er det hensiktsmessig å analysere det nærmere innholdet i begrepene,

⁵⁴ Truyen (2005) s. 107.

⁵⁵ Bråthen (2022) s. 80.

⁵⁶ Se Truyen (2005) s. 103 med videre henvisninger til eldre litteratur.

⁵⁷ Bråthen (2022) s. 80.

⁵⁸ Utdeling av utbytte i henhold til asl. § 8-1. Se videre Woxholt (2021) s. 60 eller Bråthen (2022) s. 80.

⁵⁹ Truyen (2005) s. 108.

for å avdekke relevante nyanser.⁶⁰ Hovedinnvendingen mot å bruke «vinningsformålet» og «aksjeeierinteressen» om hverandre er at det ved en slik begrepsbruk gis inntrykk av at en aksjeeier ikke kan ha andre interesser i å eie et selskap enn å maksimere egen avkastning. Sammenblandingen antyder at enhver aksjeeier utelukkende søker å maksimere egen økonomisk vinning, til tross for at det også finnes aksjeeiere med andre motiver. Videre er sammenblandingen uheldig fordi den gir inntrykk av at begrunnelsen for at selskapet skal ha et vinningsformål utelukkende er begrunnet i hensynet til aksjeeierne. Og som neste delkapittel vil vise, kan også andre interessenter enn aksjeeierne ha en egeninteresse i at selskapet drives i tråd med vinningsformålet.⁶¹

Etter min oppfatning vil det derfor være mer treffende å se på aksjeeierinteressen som overordnet vinningsformålet, og vinningsformålet som en del av aksjeeierinteressen. Konsekvensen av dette er at begrepet «aksjeeierinteressen» ikke bør regnes som et synonym til vinningsformålet. I den grad man skal omtale aksjeeiers interesser bør det tydeliggjøres om man sikter til aksjeeiers interesse i optimal gevinst eller som en samlebetegnelse på alle aksjeeiers interesser.

3.2 Vinningsformålets begrunnelse

Det sentrale hensynet bak vinningsformålet er hensynet til aksjeeiernes økonomiske gevinst. I de fleste tilfeller er muligheten for gevinst en forutsetning for at noen skal investere kapital i et selskap.⁶² Det å investere i et selskap som ikke søker å oppnå gevinst for aksjonærene vil innebære risiko, men ingen potensiell økonomisk gevinst. Den forventede avkastningen for aksjonærene vil i et slikt scenario være negativ. En slik investering vil være lite attraktiv. Som aksjonær har man flere rettigheter i selskapet, men i de fleste tilfeller må det kunne antas at det er muligheten for økonomisk vinning som er den mest motiverende.⁶³

⁶⁰ To eksempler på at begrepene brukes synonymt er HR-2018-570-A avsnitt 40 hvor Høyesterett uttaler at det i et børsnotert selskap er «vanskelig å se for seg at aksjonærene skulle ha en annen interesse enn størst mulig avkastning og gevinst på investert kapital» og Woxholt (2021) s. 130 som bruker «aksjeeierinteressen» synonymt med «vinningsformålet».

⁶¹ Dette gjelder særlig den siden av vinningsformålet som handler om at selskapets virksomhet skal drives med sikte på optimal fortjeneste ut fra de tilgjengelige ressursene, jf. drøftelsen over.

⁶² Som Christoffersen (2019) s. 52 skriver: «Behovet for å oppstille en overordnet handlingsnorm for selskapets organer kan forklares med aksjeeiers kontrollbehov. Aksjeeiere som investerer kapital uten å få en avtalt rente, og er avhengig av virksomhetens gevinst, må ha en form for garanti for at virksomheten drives på en måte som sikrer gevinst.» Se også Bråthen (2022) s. 80.

⁶³ Noen eksempler på aksjeeiers rettigheter utover muligheten for økonomisk gevinst er retten til å delta på generalforsamling, jf. asl. § 5-2; retten til å stemme på generalforsamlingen, jf. asl. § 5-3 og retten til å fremsette forslag om granskning, jf. asl. § 5-25.

Vinningsformålet har imidlertid også en verdi av hensyn til andre interessenter enn aksjeeierne. At selskaper går med overskudd har positive virkninger for samfunnet for øvrig, i tråd med et av de grunnleggende hensynene bak aksjeselskapsretten om at lovgivning bør bidra til å gagne «samfunnets samlede verdiskapning».⁶⁴ Når virksomhet organiserer gjennom et aksjeselskap med begrenset ansvar og som styres etter et vinningsformål, bidrar dette til at selskaper kan ta økt risiko.⁶⁵ Når bedrifter i et marked forsøker å maksimere egen gevinst, bidrar dette til å maksimere samlet verdiskapning og til at samfunnets ressurser allokeres på en effektiv måte.⁶⁶

Mer konkret kan vinningsformålet også ha positive virkninger for staten, samt selskapets ansatte, kreditorer, medkontrahenter og kunder.⁶⁷ Fra statens perspektiv vil selskaper som går godt økonomisk typisk betale mer til statskassen gjennom skatter og avgifter, noe som gir mer penger som staten kan bruke til offentlig velferd. Selskaper som går med underskudd, betaler nødvendigvis ikke selskapsskatt. For selskapets ansatte vil økte inntekter for selskapet medføre en tryggere jobb gjennom at risikoen for at selskapet går konkurs eller må si opp ansatte reduseres. Selskapets forretningspartnere får en sikker og langvarig avtalepartner. Selskapets kreditorer får bedre dekningsmuligheter og selskapets kunder får fortsatt tilgang til selskapets varer og tjenester.

3.3 Vinningsformålets tidsperspektiv

Videre er det grunn til å spørre hvilket tidsperspektiv vinningsformålet skal vurderes ut fra. Hvilket handlingsalternativ som er mest lønnsomt for selskapet kan variere ut fra hvilket tidsperspektiv som anlegges.⁶⁸ Valg av tidsperspektiv for vurderingen av vinningsformålet kan dermed være utslagsgivende for om hensynet til aksjeeiernes økonomiske vinning og klima- og miljøhensyn sammenfaller eller står i et motsetningsforhold til hverandre. Slik angår spørsmålet om vinningsformålets tidsperspektiv oppgavens hovedproblemstilling om styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet.

⁶⁴ NOU 2016: 22 s. 9. Se også Truyen (2005) s. 103 som formulerer dette som at aksjelovgivningen har et grunnleggende formål om «å bidra til verdiskapning ved optimal utnyttelse av samfunnets ressurser.»

⁶⁵ I Rt. 2010 s. 306 avsnitt 69 omtaler Høyesterett det begrensede ansvaret som et «grunnleggende aksjerettslig prinsipp av stor samfunnsmessig betydning, blant annet for å stimulere til etablering av risikofylt virksomhet».

⁶⁶ Se Truyen (2005) s. 103 med videre henvisninger, Bråthen (2022) s. 80 og Woxholt (2017) s. 59 med videre henvisninger.

⁶⁷ Et selskap som går med underskudd, vil til etter hvert gå konkurs om det ikke tilføres ny kapital. At selskapet søker økonomisk avkastning styrker dermed også kreditorenes dekningsmuligheter, noe bl.a. Truyen og Bråthen påpeker, jf. Truyen (2005) s. 306-307 og Bråthen (2022) s. 80.

⁶⁸ Problemstillingen reises blant annet av Christoffersen, jf. Christoffersen (2019) s. 52-53.

Noen prosjekter kan kreve store investeringer på kort sikt, men være lønnsomme på lengre sikt. Det kan for eksempel tenkes at et entreprenørselskap må betale en høyere innkjøpspris for en utslippsfri gravemaskin enn for en fossil gravemaskin, men at investeringen likevel lønner seg på sikt fordi selskapet som følge av investeringen vinner flere anbud hvor lave klimagassutslipp teller som et tildelingskriterium. Et annet eksempel er et energiselskap som beregner at det på kort sikt vil tjene mest på videre produksjon av fossil energi, men at det i et lengre tidsperspektiv vil tjene mest om de investerer i produksjon av fornybar energi. I disse eksemplene er det mulig at det er en motsetning mellom klima- og miljøinteresser og hensynet til gevinstmaksimering i f.eks. et ettårsperspektiv, men at hensynene sammenfaller i for eksempel et tiårsperspektiv. Eksemplene illustrerer hvorfor valget av tidsperspektiv er viktig for oppgavens hovedproblemstilling.⁶⁹

Som tidligere nevnt er verken selskapsinteressen eller vinningsformålet definert i aksjelovent eller lovens forarbeider. Høyesterett har imidlertid forutsatt at vinningsformålet må vurderes i et lengre tidsperspektiv. I Rt. 1922 s. 272 (Freia) uttalte førstvoterende at selskapets øverste organ må ha en «ustrakt myndighet» til å gi gaver, selv om disse kun «indirekte eller i det lange løp» vil tjene selskapets interesser. I nyere tid, i Rt. 2000 s. 2033 (Santech-dommen), har Høyesterett uttalt at vinningsformålet er «langsiktig».

Et langt tidsperspektiv synes også å være best ut fra et samfunnsøkonomisk perspektiv. Om en anlegger et for kort perspektiv vil dette kunne være til hinder for at selskaper gjennomfører investeringer som vil medføre tap på kort sikt, men som samlet sett er lønnsomme. Et eksempel på dette kan være en reklamekampanje som det er kostnadskrevenne å produsere og distribuere, men som styret mener vil styrke selskapets merkevare og føre til økte salgsinntekter på sikt. I et slikt scenario virker det lite fornuftig kun å se på den umiddelbare gevinsten. Tidsperspektivet bør ikke være så kortsiktig at det er til hinder for at selskaper gjennomfører investeringer som er bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme på lang sikt. Dette vil stride med aksjeselskapsrettens overordnede formål om å bidra til verdiskapning og optimal utnyttelse av

⁶⁹ Som påpekt i kap. 1.2 kan det i det praktiske forretningsliv være vanskelig å vite hvilke handlingsalternativer som er mest klima- og miljøvennlige og hvilke handlingsalternativer som er mest lønnsomme i ulike tidsperspektiver, men det er ikke til hinder for å drøfte de underliggende selskapsrettslige spørsmålene.

samfunnets ressurser.⁷⁰ Samlet sett kan det fastslås at vinningsformålet må vurderes i et langsiktig perspektiv. Dette er også i tråd med den alminnelige oppfatning i juridisk teori.⁷¹

Videre er spørsmålet hva som ligger i «langsiktig perspektiv» i denne sammenhengen. Teoretisk sett er det ikke noe i veien for å anlegge verken et ukes-perspektiv eller et 100-års-perspektiv. Overnevnte Rt. 1922 s. 272 (Freia) og Rt. 2000 s. 2033 (Santech) gir ikke anvisning på noe konkret tidsperspektiv i måneder eller år. I selskapsrettslig teori er det heller ikke konkretisert hvor lenge et «langsiktig perspektiv» bør være.⁷²

Det mest nærliggende må være å legge til grunn et «langsiktig perspektiv» er et dynamisk begrep og at begrepets innhold vil kunne variere ut fra omstendighetene.⁷³ Enkelte virksomheter vil ut fra sin natur forutsette at en inntar et lenger tidsperspektiv enn andre. Dette gjelder for eksempel selskaper som driver virksomhet som krever omfattende forsknings- og utviklingsarbeid for å kunne oppnå økonomisk vinning. Et konkret eksempel kan være et legemiddelselskap som bruker mange år på forskning og utvikling før det har utviklet et ferdig legemiddel som kan selges på markedet. Hva som her utgjør et langsiktig perspektiv, må forstås i lys av hvor lang tid det kan forventes å ta før investeringen blir lønnsom.

Et annet relevant moment er at «langsiktig» er et relativt begrep som må kunne tolkes i lys av konkrete forhold ved selskapet, slik som selskapets alder og historie. Noen selskaper ble startet for over 100 år siden, mens andre ble startet denne uken. Hva som relativt sett er et «langsiktig perspektiv» for et stort, modent selskap vil være lenger i absolutte termer enn hva som er et «langsiktig perspektiv» for et ungt oppstartsselskap. Et selskap som har drevet virksomhet i mange tiår med stabil og lønnsom drift kan med stor grad av sikkerhet planlegge flere år inn i fremtiden. Situasjonen vil være annerledes for et nyoppstartet selskap som ikke har oppnådd lønnsom drift og som ikke vil overleve mer enn et par måneder uten tilførsel av ny kapital.

Det kan ikke utledes noen klare svar fra reelle hensyn, men systembetragtninger og hensynet til sammenheng i rettssystemet gir likevel en viss veiledning. Til tross for at hva som er et «langsiktig perspektiv» vil variere fra selskap, må tidsperioden frem mot neste kvartalsrapport

⁷⁰ Se NOU 2016:22 s. 9 og Truyen (2005) s. 103.

⁷¹ Se Aarbakke m.fl. (2004) s. 494, Turyen (2005) s. 109, Sjøfjell (2011) s. 320, Reiersen (2015) s. 46 og Christoffersen (2019) s. 52-53.

⁷² Se Aarbakke m.fl. (2004) s. 494, Turyen (2005) s. 109, Sjøfjell (2011) s. 320, Reiersen (2015) s. 46 og Christoffersen (2019) s. 52-53.

⁷³ En slik forståelse har også en viss støtte i teorien, se f.eks. Sjøfjell (2011) s. 314.

være et utpreget kort tidsperspektiv for de aller fleste selskaper. Et langt tidsperspektiv må i denne sammenhengen være flere kvartalsrapporter frem i tid. I det perspektivet synes det som utgangspunkt lite naturlig å omtale et kortere tidsperspektiv enn noen år som «langsiktig». Et langsiktig perspektiv må nok dermed minst være noen år, men uten at reelle hensyn alene kan gi et svar på akkurat hvor mange.

Oppsummert skal det anlegges et «langsiktig tidsperspektiv» ved vurderingen av hvilket handlingsalternativ som fører til ivaretagelse av vinningsformålet, men rettskildene gir ikke noe konkret svar på akkurat hvor lenge dette er. Som drøftelsen over viser vil det konkrete tidsintervallet variere ut fra konkrete forhold knyttet til den enkelte virksomheten, slik som type virksomhet, selskapets historie og økonomiske situasjon.

4 Inngår klima- og miljøhensyn i selskapsinteressen?

4.1 Om problemstillingen

Hvorvidt klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen er avgjørende for om styret kan ta hensyn til disse interessene når det foretar disposisjoner på selskapets vegne. Spørsmålet er følgelig av stor betydning for oppgavens hovedproblemstilling om styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet.

Aksjeloven gir ingen veiledning for spørsmålet om klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen. Dette følger av at selskapsinteressen innhold generelt er ulovfestet. Heller ikke i aksjelovens forarbeider omtales klima- og miljøhensyn i forbindelse med selskapsinteressen. Høyesterett omtaler ikke klima- og miljøhensyn direkte i noen av avgjørelsene hvor selskapsinteressens innhold fastlegges, men har i HR-2018-570-A avsnitt 51 uttalt at selskapsinteressen også omfatter de forpliktelser selskapet «måtte ha overfor omgivelsene og samfunnet for øvrig.» Begrepet «samfunnet for øvrig» favner svært vidt, og taler isolert sett for at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen. Ut fra konteksten er det imidlertid ingen særlige holdepunkter for at Høyesterett sikter til klima- og miljøhensyn med formuleringen. Noen sterk rettslig forankring for at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen utgjør sitatet følgelig ikke.

4.2 Betydningen av ny lovgivning

Videre preges spørsmålet om hvorvidt klima- og miljøhensyns inngår i selskapsinteressen av at det de senere årene er kommet en betydelig mengde ny lovgivning som skjerper kravene til

selskapers ivaretagelse av klima- og miljøforhold. Selv om aksjeloven i hovedsak er lik som da den ble vedtatt i 1997 har det rettslige landskapet rundt den endret seg betraktelig. Som Bråthen påpeker, har utviklingen «gått i retning av stadig større rettsliggjøring av [bærekrafts]feltet, og denne utviklingen har vært spesielt tydelig i de senere år». ⁷⁴ Den hurtige utviklingen gjør at store deler av rammelovgivningen ennå ikke har blitt behandlet og tolket i norske domstoler og juridisk teori. Med rammelovgivning menes lovgivning som regulerer klima- og miljøforhold, selv om den ikke direkte pålegger aksjeselskaper konkrete plikter.

Spørsmålet er videre om den styrkede beskyttelsen og reguleringen av klima- og miljøhensyn medfører at hensynet har fått en så sterk stilling i det norske rettssystemet at det taler for at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen.

Sentrale deler av lovgivningen som omhandler selskapers plikter relatert til klima og miljø kommer fra EU. Av lovgivning som allerede er tredd i kraft, er det særlig taksonomiforordningen og offentliggjøringsforordningen som er av størst betydning. ⁷⁵ Disse forordningene er gjennomført i norsk rett gjennom lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren mv.. ⁷⁶ Regelverket pålegger finansmarkedsdeltakere, finansrådgivere og visse store selskaper å offentliggjøre bærekraftsrelaterte opplysninger om sin virksomhet. Av kommende lovgivning er bærekraftsrapporteringsdirektivet og aktsomhetsdirektivet mest aktuelle. ⁷⁷ De to direktivene er gjerne best kjent under sine engelske navn Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) og er Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD). Bærekraftsrapporteringsdirektivet skal pålegge selskapene å gi bedre, mer fullstendig og tilgjengelig informasjon om bærekraftsforhold, mens aktsomhetsdirektivet blant annet vil lovfeste selskapers plikt til å gjøre aktsomhetsvurderingen av en rekke ulike bærekraftsforhold.

⁷⁴ Bråthen (2022) s. 81.

⁷⁵ Europaparlaments- og rådsforordning (EU) 2019/2088 av 27. november 2019 om bærekraftsrelaterte opplysninger i sektoren for finansielle tjenester og Europaparlaments- og rådsforordning (EU) 2020/852 av 18. juni 2020 om etablering av et rammeverk for å fremme bærekraftige investeringer og om endring av forordning (EU) 2019/2088.

⁷⁶ Lov 22. desember 2021 nr. 161 om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer.

⁷⁷ Europa-parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2022/264 av 14. desember 2022 om endring av forordning nr. 537/2014, direktiv 2004/109/F, direktiv 2006/43/EF og 2013/34/EU med hensyn til bærekraftsrapportering for foretak og EU-kommisjonens forslag av 23. februar 2022 om tilbørlig aktsomhet for bærekraft for foretak og endring av direktiv (EU) 2019/1937.

Andre eksempler på nyere rammelovgivning er Grunnloven, regnskapsloven, åpenhetsloven, klimaloven og Paris-avtalen.⁷⁸ Med «nyere» menes enten at selve loven er ny eller at det er inntatt nye bestemmelser i den aktuelle loven de siste årene. I tillegg finnes det en rekke annen lovgivning som berører selskapers klima- og miljøforhold, om enn mindre direkte og i mindre grad.⁷⁹ Den klare trenden i den overnevnte lovgivningen er at detaljnivået på reguleringen har økt, samt at klima- og miljøhensyn generelt har fått en sterkere beskyttelse. Denne trenden er også påpekt i juridisk teori, blant annet av Bråthen. Han har formulert det som at utviklingen har gått i retning av «stadig større rettsliggjøring av [bærekrafts]feltet, og denne utviklingen har vært spesielt tydelig i de senere år».⁸⁰

På bakgrunnen av innføringen av den overnevnte lovgivningen har den nedre grensen for styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn blitt hevet. Den nye rammelovgivningen har pålagt selskapene nye krav som styret må sørge for at selskapet oppfyller. Det er derimot ikke inntatt noen reguleringer som eksplisitt taler for at styret ikke skal kunne vektlegge klima- og miljøhensyn som en del av selskapsinteressen. En logisk forklaring er at det ikke er noe lovgiverønske om å sette begrensinger som bidrar til mindre vektlegging av klima- og miljøhensyn i næringslivet. En alternativ forklaring er at problemstillingen ikke har vært sett på som aktuell av lovgiver.

Grunnloven har tyngst rettskildemessig vekt av de overnevnte lovene. I 2014 ble Grunnlovens miljøbestemmelse – § 112 – endret.⁸¹ Nå gir bestemmelsen enhver rett til «et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares». Videre skal naturens ressurser «disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten». Grunnloven har staten som pliktsubjekt, ikke private parter som aksjeselskaper. Dette følger av tredje ledd hvor det slås fast at «statens myndigheter» skal «iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetningene». Det kan være vanskelig å vinne

⁷⁸ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov hvor miljøparagrafen § 112 ble oppdatert i 2014, lov 17. juni 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v., Parisavtalen (2015), lov 16. juni 2017 nr. 60 om klimamål og lov 18. juni 2021 nr. 99 om virksomhetens åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold.

⁷⁹ Eksempler på dette er lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven/aml.), lov 11. juni 2016 nr. 51 om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven), lov 9. mai 2003 nr. 31 om rett til miljøinformasjon og deltakelse i offentlige beslutningsprosesser av betydning for miljøet (miljøinformasjonsloven), lov 17. juni 2016 nr. 73 om offentlige anskaffelser (anskaffelsesloven), lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensning og om avfall (forurensningsloven) og lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). I tillegg er NUES (2021) relevant «soft law».

⁸⁰ Bråthen (2022) s. 81.

⁸¹ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov.

frem med krav om konkrete rettigheter og plikter basert på en rund og overordnet formulert grunnlovsbestemmelse som dette, noe HR-2020-2472-P (Klimasøksmålet) viser. Grunnlovsfestingen etablerer imidlertid tydelig at miljøhensyn er en viktig og tungtveiende interesse i det norske rettssystemet. Hensynet til sammenhengen i rettssystemet taler for at sektorlovgivning – herunder aksjeselskapslovgivningen – skal bygge opp under Grunnlovens overordnede mål og prinsipper. På et verdinivå vil det være lite koherent om selskapsrettslige regler skal nekte styret å vektlegge en interesse som staten er pålagt å ivareta etter Grunnloven. I juridisk metodeteori er det argumentert for at legitimiteten til konkrete rettslige vurderinger styrkes når de bidrar til å fremme fornufts- og verdimeslig koherens i rettssystemet.⁸² Slik taler hensynet for koherens mellom Grunnloven og aksjeselskapsretten for at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen.

Videre taler utformingen av regnskapsloven § 3-3c for at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen.⁸³ Bestemmelsen omhandler selskaps plikt til redegjørelse om samfunnsansvar og pålegger ikke selskapene materielle forpliktelser knyttet til driften, utover å utarbeide en redegjørelse for selskapets arbeid innen «miljø, sosiale forhold, arbeidsmiljø, likestilling og ikke-diskriminering, overholdelse av menneskerettigheter og bekjempelse av korrupsjon og bestikkelser».

Slik bestemmelsen er utformet, forutsetter den at selskapene har et visst handlingsrom på dette området. Det gir liten mening om lovgiver skal pålegge selskaper å redegjøre for hvilket samfunnsansvar det tar om selskapene ikke har et handlingsrom til å ta samfunnsansvar utover å følge lovpålagte minstekrav. Det vil være språklig anstrengt å omtale det å følge lovgivningens minimumskrav som å ta «samfunnsansvar». Regnskapsloven § 3-3 forutsetter slik sett at styret kan ta hensyn til klima- og miljøhensyn i større grad enn lovpålagte minimumskrav. Og siden styret kun kan ta hensyn til interesser som inngår i selskapsinteressen når det disponerer på selskapets vegne, forutsetter dette at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen. I tillegg bidrar § 3-3c også til å synliggjøre for investorer hvilke selskaper som i liten grad tar hensyn til klima- og miljøforhold. Slik blir det lettere for investorer å

⁸² Tande (2011) s. 13-17.

⁸³ Lov om årsregnskap m.v. 17. juni 1998 nr. 56. Merk at bestemmelsen ikke gjelder for alle selskaper, men for «store selskaper». Alle allmennaksjeselskaper er «store foretak», mens aksjeselskap kan være det om nærmere angitte vilkår er oppfylt, jf. regnskapsloven § 1-5 punkt 1-3. I tillegg kan redegjørelsesplikten få indirekte betydning for mindre aksjeselskaper som inngår i verdikjeden til «store foretak».

sammenligne ulike selskapers klimarisiko. På den måten bidrar bestemmelsen også til at det kan bli mer lønnsomt for selskapene å fatte klima- og miljøvennlige beslutninger.

Videre vises det til Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelses (NUES) anbefaling om eierstyring.⁸⁴ Retningslinjene er i tråd med alminnelig juridisk metodelære ikke en rettskilde. Følgelig er de heller ikke rettslig bindende i seg selv. Det som likevel gjør at de er interessante å analysere, er at de gir uttrykk for hvilke oppfatninger åtte sentrale aktører i norsk næringsliv har om hva som er god eierstyring og selskapsledelse.⁸⁵ Artikkel 2 andre ledd lyder:

«Styret bør utarbeide klare mål, strategier og risikoprofil for virksomheten, slik at selskapet skaper verdier for aksjonærene på en bærekraftig måte. I dette arbeidet bør derfor styret ta hensyn til økonomiske, sosiale og miljømessige forhold.»⁸⁶

Her står det eksplisitt at styret «bør» «ta hensyn» til «miljømessige forhold». Det fremstår som tydelig at partene bak NUES deler en oppfatning om at styret kan vektlegge hensynet til miljømessige forhold ved sin forvaltning av selskapet. Dette forutsetter at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen, siden styret ikke kan vektlegge hensyn som ikke inngår i selskapsinteressen når det disponerer på selskapets vegne. Anbefalingen rekker videre enn det som følger av regnskapsloven § 3-3c, siden den gir uttrykk for at styret «bør» ta hensyn til miljømessige forhold, ikke bare redegjøre for dem. Selv om retningslinjene ikke er rettslig bindende, er det interessant at åtte så tunge og sentrale aktører i norsk næringsliv utgir retningslinjer hvor det forutsettes at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen. Dette tyder på at det er en utbredt oppfatning i næringslivet at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen.

Når aksjeselskaper blir pålagt et økende antall nye reguleringer som skal ivareta klima- og miljøinteresser, taler dette for at hensynet til klima og miljø generelt har blitt en sterkere beskyttet interesse i det norske rettssystemet. Den nye lovgivningen som pålegger selskaper nye klima- og miljøkrav endrer ikke innholdet i selskapsinteressen direkte, men jo sterkere krav til beskyttelse av klima- og miljøinteresser som pålegges selskaper, jo sterkere taler hensynet

⁸⁴ NUES (2021).

⁸⁵ NUES har åtte medlemmer: Den norske Revisorforening, Eierforum, Finans Norge, Norske Finansanalytikerens Forening, Næringslivets Hovedorganisasjon, Oslo Børs, Pensjonskasseforeningen og Verdipapirfondenes forening.

⁸⁶ NUES (2021). Anbefalingen retter seg i første rekke mot selskaper med aksjer notert på regulerte markeder, men anbefalingen kan også hensiktsmessig for «andre selskaper med spredt eierskap, og hvor aksjene er gjenstand for regelmessig omsetning», jf. s. 6.

til sammenheng i rettssystemet for at styret legitimt kan vektlegge klima- og miljøhensyn som en del av selskapsinteressen.⁸⁷ Dette taler for at klima- og miljøhensyn må regnes som en del av selskapsinteressen som følge av endringene i rammelovgivningen. Dette argumentet er ikke direkte uttalt i juridisk teori, men vil være i tråd med oppfatningen om at selskapsinteressen er et dynamisk begrep som utvikler seg over tid i tråd med endringer i samfunnet for øvrig.⁸⁸

4.3 Konklusjon på om klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen

Som drøftelsen så langt viser, foreligger det ikke noen sterk, eksplisitt forankring i rettskildene for at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen. Nettopp dette fraværet av direkte forankring i autoritative rettskilder er det tyngste argumentet mot at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen. Ut fra det samlede rettskildebildet kan dette imidlertid ikke være avgjørende.

Som tidligere nevnt uttaler Høyesterett i HR-2018-570-A at selskapsinteressen er et «mindre entydig begrep» og at den omfatter hensynet til «samfunnet for øvrig». Når denne uttalelsen leses i lys av den sterke beskyttelsen av klima- og miljøhensyn har fått i lovgivningen ellers, taler det for at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen. Videre må spørsmålet om klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen, ses i sammenheng med at Høyesterett har utvidet selskapsinteressen til å omfatte hensynet til ansatte,⁸⁹ selskapets kreditorer,⁹⁰ interessen i å overleve som selvstendig rettssubjekt,⁹¹ samarbeidspartnere/medkontrahenter,⁹² og oppfyllelse av «andre forpliktelser som selskapet måtte ha overfor omgivelsene og samfunnet for øvrig».⁹³ Det er vanskelig å se noen gode argumenter i rettskildene for at klima- og miljøhensyn skal stilles svakere enn disse hensynene. Det finnes med andre ord ikke holdepunkter i lov, forarbeider eller rettspraksis som taler for at klima- og miljøhensyn *ikke* inngår i selskapsinteressen. At Høyesterett ikke har fastslått at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen, er trolig en konsekvens av at problemstillingen ikke har vært reist for Høyesterett. Høyesterett har følgelig ikke hatt noen grunn til å uttale seg direkte om hvorvidt klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen. Når det reises spørsmål for Høyesterett om en konkret interesse inngår i selskapsinteressen, er det dette konkrete spørsmålet som prøves.

⁸⁷ Tande (2011) s. 13-17.

⁸⁸ Woxholt (2021) s. 25 s og Reinersen (2015) s. 268.

⁸⁹ Jf. NUT 1970:1 s. 123, Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 114 og HR-2018-570-A avsnitt 41.

⁹⁰ Jf. Rt. 1993 s. 1399 (Ytternes), HR-2017-2357-A (Ulvestund) avsnitt 37 og HR-2018-570-A avsnitt 41.

⁹¹ Rt. 2000 s. 2033 (Santech).

⁹² Jf. HR-2017-2357-A (Ulvesund) avsnitt 37 og HR-2018-570-A avsnitt 41.

⁹³ Formuleringen er hentet fra HR-2018-570-A avsnitt 41. Rt. 1922 s. 271 (Freia Chokolade Fabrik), hvor Høyesterett tar til orde for at selskaper også til en viss grad kan ta hensyn til «almennyttige formaal».

Det følger av at Høyesteretts oppgave etter Grunnloven § 89 ikke er å formulere generelle rettsregler, men å avgjøre konkrete rettstvister.⁹⁴ At Høyesterett ikke eksplisitt har inkludert klima- og miljøhensyn i selskapsinteressen utgjør følgelig ikke noe viktig motargument.

Når Høyesterett har utvidet hvilke interesser som inngår i selskapsinteressen gjennom flere dommer, viser dette at selskapsinteressen ikke er en statisk størrelse. Tvert imot er selskapsinteressen en dynamisk størrelse som endrer seg over tid i takt med samfunnsendringene, noe særlig Reinersen har tatt til orde for i juridisk teori. Hun skriver at selskapsinteressen «i sin natur er et dynamisk begrep, som ikke lar seg definere en gang for alle».⁹⁵ Den økende rettsliggjøringen og lovbeskyttelsen av klima- og miljøinteresser tyder på at det å styrke vernet av disse interessene er et overordnet lovgivermål. I denne sammenhengen utgjør den nye rammelovgivning som styrker klima- og miljøhensyns rettslige beskyttelse et viktig argument for at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen.

Samlet sett taler rettskildebildet for at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen. Delkonklusjonen er at klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen. Denne oppfatningen synes også å være den mest utbredte blant teoretikerne som har tatt stilling til spørsmålet.⁹⁶ I forbindelse med oppgavens hovedproblemstilling medfører det at styret kan vektlegge klima- og miljøhensyn når de disponerer på vegne av selskapet. Å vektlegge klima- og miljøhensyn vil dermed ikke utgjøre et pliktbrudd for styret.

5 Har styret et handlingsrom også utenfor selskapsinteressen?

Det kan videre spørres om styret på ulovfestet grunnlag har et handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet utover at dette skjer som legitim ivaretagelse av selskapsinteressen. Med andre ord kan dette formuleres som et spørsmål om styret har et ulovfestet handlingsrom til å ivareta klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet også utenfor selskapsinteressen.

⁹⁴ Jf. Grunnloven § 88.

⁹⁵ Reinersen (2015) s. 268.

⁹⁶ Reinersen skriver at vinningsformålet «ikke [er] til hinder for at selskapsorganene ved forvaltningen av selskapets verdier også legger vekt på andre hensyn enn gevinst for aksjonærene, så som for eksempel hensynet til ansatte eller lokalmiljøet», jf. Reinersen (2015) s. 269. Woxholt skriver at den moderne selskapsretten er preget av «at det er flere interesser – *stakeholders*, som f.eks. de ansatte, leverandører, miljø og lokalsamfunnet – som bør ivaretas ved siden av de rene deltaker- og kreditorinteressene», jf. Woxholt (2021) s. 25-26. Bråthen legger til grunn at «bærekraft», herunder miljøinteresser, inngår i selskapsinteressen, jf. Bråthen (2022) s. 84. Sjøfjell argumenter også i denne retningen, jf. Sjøfjell (2011) s. 320.

Problemstillingen har ikke vært drøftet av Høyesterett. I juridisk teori har Sjøfjell anført at styret kan sette miljøet foran gevinstkravet der det vil være uetisk å sette gevinstkravet foran miljøet.⁹⁷ Ifølge Sjøfjell gjelder dette i tilfeller hvor det å sette gevinstkravet foran miljøet vil stride mot «alminnelig aksepterte etiske normer i samfunnet». Som eksempel trekker hun frem det å utnytte slakkere miljøkrav i utviklingsland. Spørsmålet videre er om styret kan prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet der det å sette vinningsformålet først vil stride mot «alminnelig aksepterte etiske normer i samfunnet».

Forutsetningen for at spørsmålet skal komme på spissen, er at styret står overfor en beslutning hvor det vil være mest lønnsomt for selskapet å bryte de aktuelle etiske normene. I det praktiske forretningsliv vil det imidlertid ofte ikke være noen motsetning mellom vinningsformålet og selskapsdrift i tråd med allment aksepterte etiske normer, noe som blant annet er påpekt av Truyen.⁹⁸ Dette skyldes særlig risikoen for negativ omtale av selskapet dersom det blir kjent for offentligheten at selskapet bryter allment aksepterte etiske normer.

Videre kan det påpekes at det å anvende etiske normer som selvstendig rettsgrunnlag ikke er i tråd med alminnelig norsk juridisk metode.⁹⁹ Dette taler i seg selv mot at allment aksepterte etiske normer skal kunne utgjøre et rettsgrunnlag for at styret skal kunne prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet.

Rettsoppfatninger i juridisk teori vil normalt heller ikke kunne utgjøre et primært rettsgrunnlag.¹⁰⁰ Men selv om juridisk teori ikke har noen rettsnormerende kraft i seg selv, vil synspunkter som fremmes i litteraturen kunne ha en viss rettsdannende virkning der argumentasjonen er grundig og overbevisende.¹⁰¹ En uttalelse i teorien vil styrkes ytterligere om den er grundig begrunnet, har fått tilslutning i senere juridisk teori og støttes av reelle hensyn. At styret kan sette miljøhensyn foran gevinstkravet der det vil være uetisk å gjøre det motsatte, og at dette utgjør et nytt grunnlag for styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn foran vinningsformålet, er imidlertid ikke gitt noen nærmere begrunnelse i teorien. Synspunktet er heller ikke utbredt blant andre juridiske teoretikere. Dette taler for at

⁹⁷ Sjøfjell (2011) s. 321.

⁹⁸ Truyen (2005) s. 327.

⁹⁹ Se f.eks. Eckhoff (1980) s. 20, Nygaard (2004) s. 101-107, Monsen (2012) s. 30-50. Grensen mellom hva som er etiske betraktninger og hva som kan kategoriseres som reelle hensyn vil nok imidlertid være glidende.

¹⁰⁰ Det finnes imidlertid unntak. Se f.eks. Rt. 1995 s. 209 der løsningen av rettsspørsmålet bygget på organteorien i en sak om oppreisningskrav mot kommunen for æreskrenkelse etter skl. § 3-6. Skillet mellom «primære» og «sekundære» rettsgrunnlag trekkes blant annet av Skoghøy, jf. Skoghøy (2018) s. 36..

¹⁰¹ Monsen (2012) s. 42 og Nygaard (2004) s. 105-106.

teoriuttalelsen i ikke kan tillegges noen rettsdannende virkning eller selvstendig rettskildemessig vekt. Uttalelsen i juridisk teori har følgelig ikke tilstrekkelig rettskildemessig vekt til å etablere allment aksepterte etiske normer som er grunnlag for styret til å kunne prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet.

Videre må det vurderes om reelle hensyn gir noen veiledning for om styret kan prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet med grunnlag i allment aksepterte etiske normer. Rettstekniske hensyn taler imot at allment aksepterte etiske normer skal utgjøre et rettsgrunnlag i denne sammenhengen. Dersom styret skal kunne nedprioritere hensynet til aksjonærenes økonomiske vinning i tilfeller der det strider mot «alminnelig aksepterte etiske normer i samfunnet», åpnes det samtidig for at domstolene må gjennomføre vanskelige, skjønnsmessige vurderinger uten noen konkret veiledning i rettskildene. Videre kan det også være vanskelig å trekke grensene for hvilke etiske normer som er tilstrekkelig allment aksepterte, hva som er de etiske normenes konkrete innhold og hvordan man skal løse situasjoner hvor ulike etiske normer er motstridende. Slik sett er det enklere å praktisere en regel om at styret kun må ta hensyn til etiske normer som er konkretisert og kodifisert gjennom lov.¹⁰²

På den andre siden brukes henvisninger til etiske normer som vurderingsmomenter i andre lover. I arbeidsmiljøloven § 2 A-1 (2) om arbeidstakers rett til å varsle om kritikkverdige forhold i virksomheten, defineres «kritikkverdige forhold» blant annet som forhold som er i strid med «etiske normer som det er bred tilslutning til i samfunnet». Når lovgiver anser en henvisning til «etiske normer som det er bred tilslutning til i samfunnet» som et tilstrekkelig definert og praktiserbart vurderingskriterium i arbeidsmiljøloven, taler dette isolert sett for at det også skal kunne benyttes i selskapsretten.

Til tross for at det i arbeidsmiljøloven er valgt en løsning hvor det henvises til udefinerte etiske normer, kan en slik løsning få uheldige konsekvenser overført til aksjeselskapsrettens område. Uten nærmere definerte retningslinjer får man lite forutberegnelighet og et utydelig utgangspunkt for å løse konflikter, noe som vil kunne virke konflikt- og prosessdrivende. Dette

¹⁰² Mange lovbestemmelser gir uttrykk for en form for etisk norm, men etiske normer utgjør imidlertid ikke en rettskilde etter alminnelig norsk rettskildelære, jf. Eckhoff (1980) s. 20, Nygaard (2004) s. 101-107 og Monsen (2012) s. 30-50.

taler mot at allment aksepterte etiske normer skal kunne danne grunnlag for å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet.

Etter alminnelig juridisk metode kan det også legges en viss, om enn begrenset, vekt på hensynet til et rimelig og rettferdig resultat.¹⁰³ I denne sammenhengen kan det virke lite rimelig og rettferdig om styret i et aksjeselskap skal måtte bryte allment aksepterte etiske normer for å ivareta vinningsformålet. Etter mitt syn kommer imidlertid denne problemstillingen ikke på spissen, fordi ivaretagelse av allment aksepterte etiske normer fanges opp av selskapsinteressen. Som grunnlag for å avvise dumping av miljøgifter i utviklingsland kan styret vise til at miljøhensynet inngår i selskapsinteressen. Så lenge styret kan avvise dumping gjennom å følge opp sin plikt til å ivareta selskapsinteressen er det strengt tatt ikke behov for allment aksepterte etiske normer i samfunnet som et særskilt grunnlag. Når klima- og miljøinteresser inngår i selskapsinteressen, kan ikke store miljøødeleggelser aksepteres, selv om det vil vært lønnsomt for selskapet. Problematikken knyttet til hvordan klima- og miljøhensyn skal avveies mot vinningsformålet kommer jeg tilbake til i kapittel 6.

I norsk juridisk teori er ikke spørsmålet om hvorvidt allment aksepterte etiske normer kan utgjøre et grunnlag for å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av økonomisk vinning drøftet av andre forfattere enn Sjøfjell. Etter min oppfatning vil løsningen jeg skisserer over være bedre i tråd med hvordan øvrige forfattere behandler motsetningen mellom klima- og miljøhensyn og vinningsformålet. For eksempel skriver Bråthen at styret har «ingen plikt til å fremme vinningsformålet for enhver pris», men knytter dette til spørsmålet om hvilke interesser som inngår i selskapsinteressen, og i stedet for til spørsmålet om hvorvidt allment aksepterte etiske normer kan utgjøre et grunnlag for å nedprioritere vinningsformålet.¹⁰⁴ Derfor er det, etter mitt syn, mer treffende å si at styret kan ta hensyn til klima- og miljøinteresser fordi disse interessene inngår i selskapsinteressen, ikke fordi styret har et ulovfestet handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet utenfor selskapsinteressen.¹⁰⁵

Det kan videre legges til at behovet for ytterligere et ulovfestet grunnlag for å ivareta alminnelig anerkjente etiske normer nok er mindre i dag enn da ideen ble presentert i juridisk teori i 2011.

¹⁰³ Monsen (2012) s. 48-49.

¹⁰⁴ Bråthen (2022) s 85.

¹⁰⁵ Spørsmålet om styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet under forutsetning om at begge interessene inngår i selskapsinteressen blir nærmere drøftet i kapittel 6.

De siste årene har det skjedd en rettsutvikling – i hvert fall en tydeliggjøring – av hvilke interesser som inngår i selskapsinteressen.¹⁰⁶ I juridisk teori er det blitt argumentert for at selskapsinteressen, i takt med samfunnsutviklingen, skal ses på som en bredere og mer sammensatt størrelse, men det er ikke henvist til noen konkret tidsperiode.¹⁰⁷

I 2011 hadde lovgiver fastslått at vinningsformålet inngår i selskapsinteressen. Det fulgte av forarbeidene og rettspraksis at hensynet til arbeidsplasser inngår i selskapsinteressen. Videre fulgte det også av rettspraksis at hensynet til kreditorer og til selskapets overlevelse som juridisk person inngikk i selskapsinteressen.¹⁰⁸ I 2017 og 2018 fastslo Høyesterett i tillegg at hensynet til samfunnsøkonomien, selskapets samarbeidspartnere, samt hensynet til «oppfyllelse av andre forpliktelser [selskapet] måtte ha overfor omgivelsene og samfunnet for øvrig» også inngår i selskapsinteressen.¹⁰⁹ Høyesterett har altså siden 2011 utvidet selskapsinteressen til å inkludere flere interesser, og tredjepartsinteresser har i dag en sterkere forankring i selskapsinteressen enn tidligere. Om man snur på det kan dette også uttrykkes som at selskapsinteressen var snevrere og inneholdt færre tredjepartsinteresser i 2011 enn i dag.

Oppsummert fremstår det i dag som tydelig at styret har et visst handlingsrom til å ta hensyn til allment aksepterte etiske normer. Begrunnelsen for dette ligger imidlertid i at normene er innbakt i selskapsinteressen, og ikke at allment aksepterte etiske normer utgjør et selvstendig ulovfestet grunnlag for å nedprioritere vinningsformålet. Følgelig finnes det ikke forankring i rettskildene for at styret kan prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet også utenfor selskapsinteressen område.

6 Avveiningen mellom vinningsformålet og klima- og miljøhensyn

6.1 Om problemstillingen

Videre er spørsmålet hvordan klima- og miljøhensyn skal avveies mot vinningsformålet. Formålet med dette kapittelet er å undersøke hvilke retningslinjer rettskildene gir for hvordan ulike interesser i selskapsinteressen skal veies mot hverandre, med særlig søkelys på hvordan klima- og miljøhensyn skal avveies mot vinningsformålet. Avslutningsvis vil jeg konkludere

¹⁰⁶ Se kapittel 2.2 og kapittel 4.

¹⁰⁷ Bjønness-Jacobsen (2022) s. 55 med videre henvisning til Woxholt (2021).

¹⁰⁸ Jf. henholdsvis asl. 2-2 andre ledd og as. 1-1 tredje ledd, NUT 1970: 1 s. 123 og Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 114, Rt. 1993 s. 1399 (Ytternes) og Rt. 2000 s. 2033 (Santech).

¹⁰⁹ HR-2017-2375-A (Ulvesund) og HR-2018-570-A.

på oppgavens hovedproblemstilling om hvilket handlingsrom styret har til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet.

Det er generelt vanskelig å sette opp klare retningslinjer for hvordan man skal veie ulike hensyn opp mot hverandre i en vurdering som bærer preg av å være en helhetlig interesseavveining. Det blir særlig vanskelig når de ulike interessene i selskapsinteressen har varierende grad av konkret forankring i autoritative rettskilder. Aksjeloven setter rammene for styrets handlingsrom gjennom bestemmelser om kravet til forsvarlig egenkapital, reglene om myndighetsmisbruk og reglene om utdeling av gaver, men loven gir ikke noen veiledning om hvordan de ulike interessene i selskapsinteressen skal veies mot hverandre.¹¹⁰ I forarbeidene nevnes kun forholdet mellom vinningsformålet og hensynet til arbeidsplasser. Høyesterett har heller ikke gitt noen tydelige generelle retningslinjer for hvordan en slik avveining skal gjøres. Det finnes følgelig ikke noen autoritative rettskilder som gir direkte svar på hvilket handlingsrom styret har til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet. Oppfatningen om at det ikke finnes klare svar for hvordan avveiningen skal gjøres er også utbredt i juridisk teori.¹¹¹ Dette betyr ikke at det ikke finnes svar, men medfører at svarene må utledes fra flere rettskilder sett i sammenheng.

Generelt har Høyesterett gitt styret et stort handlingsrom når det kommer til å gjøre selskapsstrategiske og forretningsmessige avveininger, og har vært tilbakeholden med å overprøve styrets vurderinger av denne typen. Et eksempel er HR-2022-2484-A, hvor Høyesterett i avsnitt 54 uttalte med videre henvisning til Rt. 1991 s. 119 (Normount) at terskelen for å holde styret ansvarlig for «forretningsmessige feilvurderinger» er høy. Det å gjøre vanskelige vurderinger av motstridende interesser på selskapets vegne er en sentral del av styrets funksjon. Styret er valgt av aksjeeierne gjennom generalforsamlingen nettopp for å utføre slike avveininger. En kommer ikke utenom at disse avveiningene medfører betydelig grad av skjønn. Styret står gjerne nærmere enn en domstol gjør til å vurdere hva som er i selskapets beste interesser og i tråd med selskapets vilje.¹¹² Som Høyesterett uttalte i Rt. 1999

¹¹⁰ Se asl. § 3-4, asl. § 6-28 og asl. § 8-6.

¹¹¹ «Det kan nok være en viss uenighet om hvordan avveining mellom vinningsformålet og selskapenes ansvar for bærekraft bør være», jf. Bråthen (2022) s. 83. Andenæs m.fl. formulerer dette som at det må være «rom for berettiget ivaretagelse av andre interesser» enn vinningsformålet, jf. Andenæs m.fl. (2016) s. 345. Men heller ikke her går det nærmere inn på hvilke retningslinjer som gjelder for denne avveiningen eller sier noe konkret om hvordan de ulike interessene i selskapsinteressen skal avveies mot hverandre. Aarbakke m.fl. uttaler seg i samme retning, og skriver at det er «mer uklart» om det i selskapsinteressen er «enkelte hensyn som har forrang fremfor andre der ulike hensyn trekke i forskjellige retninger», jf. Aarbakke m.fl. (2012) s. 483.

¹¹² Se Reiersen (2015) s. 267 med videre henvisninger om begrepet «selskapets vilje».

s. 1682 (Østlendingen) er det «klart at domstolene må utvise tilbakeholdenhet ved utøvelse av selskapsstrategiske vurderinger». Uttalelsen taler for at styret skal tilkjennes et betydelig handlingsrom og at domstolene skal være tilbakeholdne med å overprøve styrets skjønnsmessige avveininger. Den konkrete tvisten gjaldt spørsmålet om aksjeoverdragelse i et avisforetak, men Høyesterett uttaler seg på et så generelt grunnlag at synspunktet kan tillegges vekt når det gjelder spørsmål om domstolenes overprøvelse av styrets selskapsstrategiske vurderinger generelt.

Videre taler det at selskapsinteressen inneholder flere ulike interesser i seg selv for at styret må ha et visst handlingsrom. Høyesterett har, som tidligere gjennomgått, slått fast at en rekke ulike interesser inngår i selskapsinteressen. For å ivareta selskapsinteressen må styret dermed ivareta flere forskjellige interesser. Da følger det nærmest som konsekvens at styret ikke utelukkende kan legge vekt på vinningsformålet når det disponerer på selskapets vegne. Dersom tredjepartsinteresser kun skal tas i betraktning når disse samsvarer med vinningsformålet, vil ivaretagelse av selskapsinteressen i realiteten være identisk med at styret kun skal sikte mot maksimal gevinst for aksjeeierne. Følgelig vil det å gjøre en avveining mellom motstridende interesser kun være mulig dersom styret har et handlingsrom til å gjøre avveininger mellom interessene. I tilfeller hvor et selskap står overfor motstridende interesser, vil det per definisjon ikke være mulig å gi disse fullt gjennomslag samtidig. Siden det ikke er grunnlag i rettskildene for at styret må prioritere vinningsformålet for enhver pris, taler dette for at styret må ha et visst handlingsrom til å foreta avveiningen.¹¹³ At styret kun skal kunne disponere i tråd med klima- og miljøinteresser når disse samsvarer med vinningsformålet har formodningen mot seg.

Konseptet selskapsinteressen er behandlet forholdsvis grundig i juridisk teori, men spørsmålet om klima- og miljøhensyns plass i selskapsinteressen og spørsmålet om styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet, er i liten grad behandlet.¹¹⁴

¹¹³ I samme retning Bråten: «I norsk rett viser imidlertid både lovgivning og praksis at vinningsformålet ikke rekker så langt at det kan være snakk om «vinning for enhver pris», jf. Bråthen (2022) s. 80. Og videre på s. 83-84: «Innenfor visse rammer kan selskapet også disponere på tvers av vinningsformålet.»

¹¹⁴ Andenæs m.fl. (2016), Bjønnes-Jacobsen (2022), Bråthen (2022), Christoffersen (2019), Gjein (2019), Reinersen (2015), Truyen (2005), Woxholt (2021) og Aarbakke m.fl. (2017) skriver om selskapsinteressen generelt. Tematikken knyttet til klima- og miljøhensyn i selskapsinteressen og avveiningen mellom klima- og miljøhensyn og vinningsformålet er grundigst behandlet hos Sjøfjell (2011) s. 309-324. Artikkelen «Kan aksjeselskaper sette miljøet foran gevinstkravet?» er imidlertid relativt kort (15 sider), ikke direkte vinklet mot styrets handlingsrom og tar ikke opp den nye tilgrensende lovgivningen siden den er 12 år gammel.

6.2 Sammenligning av hensynet til arbeidsplasser og klima- og miljøhensyn

Vinningsformålet er den interessen med klare forankring i selskapsinteressen.¹¹⁵ Utenom hensynet til aksjeeiernes økonomiske gevinst, er det hensynet til selskapets ansatte og deres arbeidsplasser som er den interessen som har sterkest rettskildemessig forankring i selskapsinteressen, siden dette hensynet er trukket frem både i forarbeidene og i rettspraksis.¹¹⁶ I Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 114 uttaler departementet at det «normalt ikke [vil] utløse erstatningsansvar dersom [styret] treffer (...) beslutninger som tar sikte på å opprettholde driften og arbeidsplassene, selv om en eventuell nedleggelse og oppløsning ville ha gitt aksjeeierne en større økonomisk gevinst». Videre legges det til at situasjonen kan være annerledes der «beslutningen i realiteten vil innebære at en tapsbringende virksomhet opprettholdes for kreditorenes regning». Forarbeidsuttalelsen utgjør en viss forankring i en demokratisk legitimert rettskilde for å si noe om hvordan hensynet til vinningsformålet skal avveies mot hensynet til de ansatte og deres arbeidsplasser. Dette vil også være i tråd med måten Høyesterett argumenterer i HR-2017-2375-A (Ulvesund). Der kom Høyesterett frem til at styret ikke kunne pålegges erstatningsansvar for å ha brutt sin plikt til å begjære oppbud, så lenge det var «et realistisk håp om å kunne redde selskapet fra konkurs», jf. HR-2017-2375-A avsnitt 42.

Videre er spørsmålet om klima- og miljøhensyn kan likestilles med hensynet til selskapets ansatte. Om det ut fra rettskildene kan fastslås – eller i det minste argumenteres godt for – at klima- og miljøhensyn har en like sterk posisjon i selskapsinteressen som det hensynet til de ansatte har, vil dette gi veiledning for hvordan klima- og miljøhensyn skal avveies mot vinningsformålet.

Et første poeng i denne sammenhengen er at både hensynet til arbeidstakere og hensynet til miljøet er grunnlovsbeskyttede interesser, jf. Grl. §§ 110 og 112.¹¹⁷ En kan ikke utlede selskapsrettslige regler direkte fra Grunnloven, men det at både arbeidsplasser og miljø er gitt vern av grunnlovs rang, tilsier at både hensynet til ansatte og hensynet til klima- og miljø er høyt verdsatte interesser i det norske rettssystemet. At begge hensynene er løftet frem av lovgiver i Grunnloven som viktige verdier i vårt rettssystem, taler for at klima- og miljøhensyn skal kunne tillegges en tilsvarende vekt som hensynet til arbeidstakere.

¹¹⁵ Se drøftelsen i kapittel 3.

¹¹⁶ NUT 1970: 1 s. 123, Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 114 og HR-2018-570-A avsnitt 41.

¹¹⁷ Det følger av Grl. § 110 første ledd at staten skal «legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved arbeid eller næring». Grl. § 112 er gjennomgått i kapittel 4.

Det kan også trekkes frem at ansatte har et særlig vern gjennom arbeidsmiljøloven. Loven stiller særlige krav til arbeidsplassen når det gjelder helse, miljø, sikkerhet og psykososialt miljø. Den utstrakte lovgivningen og det omfattende vernet underbygger at lovgiver mener at hensynet til de ansatte er et sterkt beskyttelsesverdig hensyn. De senere årene har det kommet lover og forskrifter som skal styrke klima- og miljøhensyn. Det er et argument i retning av at klima- og miljøhensyn har fått en lignende posisjon i rettssystemet som hensynet til de ansatte.

Hensynet til arbeidsplasser er det eneste som er nevnt i sammenheng med avveiningen mot vinningsformålet i aksjelovens forarbeider. Denne interessen er den eneste interessen som styret med direkte forankring i en rettskilde med demokratisk legitimitet kan prioritere på bekostning av vinningsformålet. Dette taler for at hensynet til arbeidsplasser skal tillegges særlig vekt når ulike hensyn i selskapsinteressen skal veies mot hverandre. Selv om forarbeidene ikke har den samme demokratiske legitimiteten som lovtekst, nyter de en viss avledet demokratisk legitimitet, og kan i tråd med alminnelig juridisk metode utgjøre en viktig argumentkilde der hvor det er temmelig klart hvilken rettsoppfatning de gir uttrykk for.¹¹⁸ Da det ikke finnes noen tilsvarende forarbeidsuttalelse om klima- og miljøhensyn, taler dette for at klima- og miljøhensyn ikke har den samme tyngden som hensynet til arbeidsplasser vurdert opp mot vinningsformålet.

På den andre siden har ikke departementet gitt noen nærmere begrunnelse for hvorfor akkurat hensynet til arbeidsplasser blir trukket frem i forarbeidene som et hensyn som legitimt kan prioriteres på bekostning av vinningsformålet. Dette tyder på at omtalen av arbeidsplasser ikke bygget på noen systematisk gjennomgang og vurdering av alle ulike tredjepartsinteresser, men snarere på at departementet ønsket å knytte kommentarer til et konkret spørsmål som hadde aktualisert seg i forbindelse med den omdiskuterte nedleggelsen av trefordelingsbedriften Union i Skien.

Dersom det hadde stått eksplisitt i forarbeidene at andre hensyn ikke kunne vektlegges på bekostning av vinningsformålet, ville situasjonen vært en annen. Det vil imidlertid være rettskildemessig anstrengt å tolke forarbeidene antitetisk på dette punktet. Høyesterett har uttalt at det generelt er vanskelig å slutte noe fra lovgivers eller forarbeidenes taushet, jf. Rt. 2012 s. 1302 avsnitt 14.¹¹⁹ Dette taler for at uttalelsen i Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) gir høyst begrenset

¹¹⁸ Monsen (2012) s. 159.

¹¹⁹ Se Monsen (2012) s. 156 for en nærmere drøftelse av det generelle metodiske spørsmålet knyttet til betydningen av lovgivers og forarbeidenes taushet.

veiledning om hvorvidt klima- og miljøhensyn kan likestilles med hensynet til de ansatte og deres arbeidsplasser.

Argumentet for likebehandling av disse to interessene er derfor sterkere i dag enn i 2006. Siden forarbeidsuttalelsen ble gitt i 2006 har klima- og miljøhensyn fått en stadig sterkere beskyttelse i rettssystemet. Når klima og miljø får stadig sterkere beskyttelse i lovverket generelt sett, styres argumentet for at klima- og miljøhensyn bør likestilles med hensynet til de ansatte og deres arbeidsplasser. For eksempel har Grunnlovens miljøbestemmelse blitt skjerpet i 2014.¹²⁰ Her er det, som nevnt, et fremtredende argument at hensynet til klima- og miljø har en lignende grunnlovsbeskyttelse som hensynet til arbeidsplasser, jf. Grl. §§ 110 og 112.

Samfunnsutviklingen siden 2006 og hensynet til sammenheng i rettssystemet taler derfor for at disse hensynene må likestilles. På bakgrunn av sterke beskyttelsen til klima og miljø i annen lovgivning, er det vanskelig å se hvorfor disse interessene skal stilles vesentlig svakere enn de øvrige interessene i selskapsinteressen. I samme retning taler det at Høyesterett som klar tendens har vært lite restriktive når det gjelder hvilke hensyn som skal aksepteres som en del av selskapsinteressen. Generelt sett har Høyesterett gitt styret et betydelig handlingsrom til å gjøre selskapsstrategiske avveininger, jf. Rt. 1999 s. 1682 (Østlendingen) hvor Høyesterett på s. 1693 uttalte at «domstolene må utvise tilbakeholdenhet ved utøvelse av domstolskontrollen med selskapsstrategiske vurderinger».

Som drøftelsen over viser, taler mye for at klima- og miljøhensyn kan gis samme posisjon overfor vinningsformålet som det hensynet til de ansatte og deres arbeidsplasser har ut fra aksjelovens forarbeider og høyesterettspraksis. Konsekvensen av at hensynet til arbeidsplasser og klima- og miljøhensyn likestilles, er at klima- og miljøhensyn må regnes for å ha en like sterk posisjon overfor vinningsformålet som hensynet til arbeidsplasser. Dermed kan styret til en viss grad prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet, så lenge ikke «beslutningen i realiteten vil innebære at en tapsbringende virksomhet opprettholdes for kreditorenes regning», slik departementet argumenterer i Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 114. Det må imidlertid påpekes at det er en betydelig grad av usikkerhet knyttet til denne delkonklusjonen, grunnet det lite tydelige rettskildebildet. Argumentene for at klima- og

¹²⁰ Se gjennomgang av øvrig ny klima- og miljølovning i kapittel 4.3. Se Stortingets menneskerettighetsutvalgs rapport som lå til grunn for Grunnlovsendringene i 2014 for en nærmere gjennomgang av hvilke skjerpelser lovendringen medførte, jf. Dokument 16 (2011) s. 242-246.

miljøhensyn skal likestilles med hensynet til de ansatte og deres arbeidsplasser nærmer seg dermed grensen mot de lege ferenda-betraktninger.

6.3 Større handlingsrom i gode tider

Videre er spørsmålet om styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøinteresser på bekostning av vinningsformålet kan variere ut fra selskapets økonomiske situasjon.

Det finnes en viss forankring i rettskildene for at styret generelt har større frihet til å prioritere tredjepartsinteresser på bekostning av aksjonærenes vinningsformål når selskapet er i en sterk økonomisk situasjon. I Rt. 1922 s. 272 (Freia Chokolade Fabrik) skulle Høyesterett ta stilling til om sjokoladefabrikkens generalforsamling hadde adgang til å gi kr. 250 000 av selskapets overskudd på kr. 1 600 000 til et allmennyttig medisinsk fond som skulle fremme folkehelseforskning i stedet for til å dele ut overskuddet til aksjeeierne som utbytte. Høyesterett kom til at gavedisposisjonen lå innenfor generalforsamlingens kompetanse. I vurderingen la Høyesterett betydelig vekt på at gaven ikke «staar i misforhold til selskapets ressurser» eller aksjeeiernes gevinst. Et tilsvarende prinsipp fremkommer av bestemmelsen om utdeling av gaver fra aksjeselskaper i dagens aksjelov, asl. § 8-6. Etter første ledd kan generalforsamlingen beslutte å gi ut leilighetsgaver som «må anses rimelige» ut fra «gavens formål, selskapets stilling og omstendighetene for øvrig», mens styrets fullmakt etter andre ledd begrenses til gaver som i forhold til selskapets stilling er av liten betydning. Lovens ordlyd gir her uttrykk for at både generalforsamlingen og styret har en videre adgang til å nedprioritere aksjeeiernes økonomiske vinning til fordel for allmenne formål når selskapets økonomiske situasjon er sterk.

Departementets argumentasjon i Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) kan også tas til inntekt for at styret har en videre adgang til å nedprioritere vinningsformålet på bekostning av tredjepartsinteresser når selskapet er i en sterk økonomisk stilling. På s. 114 åpner departementet for at styret kan treffe «beslutninger som tar sikte på å opprettholde driften og arbeidsplassene, selv om eventuell nedleggelse og oppløsning ville ha gitt aksjeeierne en større økonomisk gevinst». Departementet presiserer imidlertid at situasjonen vil kunne være annerledes der «beslutningen i realiteten vil innebære at en tapsbringende virksomhet opprettholdes på kreditorenes regning». Overnevnte uttalelser fra departementet i Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) er nærliggende å forstå som at hensynet til arbeidsplasser kan prioriteres foran vinningsformålet, så fremt ikke forretningsvirksomheten i sin helhet går med underskudd. Noen nærmere begrunnelse for hvorfor departementet mener det skal trekkes et slik skille mellom tilfeller hvor bedriftens virksomhet i sin helhet er lønnsom eller ikke, gir det ikke noen eksplisitt begrunnelse for utover

en udefinert diskusjon knyttet til nedlegging av trefordelingsbedriften Union i Skien i 2005. Forarbeidene kan, samlet sett, tas til inntekt for at styrets frihet til å disponere på tvers av vinningsformål innskrenkes når selskapets økonomiske situasjon er svak.

De negative konsekvensene av å nedprioritere vinningsformålet er minst når selskapet har en sterk økonomi og går med overskudd. Dersom selskapet taper penger som følge av ivaretagelse av arbeidsplasser, vil dette kunne gå ut over tredjeparter i større grad, slik som selskapets kreditorer og medkontrahenter. En vil da lettere komme i strid med selskapets øvrige økonomiske forpliktelser som krever et minimum av likviditet, samt den lovpålagte plikten til å opprettholde en forsvarlig egenkapital og likviditet etter asl. § 3-4. Etter asl. § 3-4 følger det at selskapet til enhver tid skal ha en «egenkapital og en likviditet som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet». Her setter aksjeloven en generell grense for disposisjoner på tvers av vinningsformålet, som nødvendigvis også må gjelde for styrets adgang til å prioritere hensynet til klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet. For at styret skal kunne disponere på tvers av vinningsformålet, må selskapets egenkapital og likviditet som et minimum være på et forsvarlig nivå.

Begrunnelsen må antas å være at hensynet til de ansatte og deres arbeidsplasser er ansett av departementet som så beskyttelsesverdig at det – i hvert fall for enkeltdisposisjoner – må kunne hensyntas på bekostning av gevinst uten at styremedlemmene skal kunne holdes erstatningsansvarlige. Om det er snakk om en permanent omlegging av driften som fører til sterk svekkelse av selskapets økonomi, vil forholdene kunne være annerledes, blant annet fordi kravet om forsvarlig egenkapital og likviditet etter asl. § 3-4 da vil kunne bli utfordret.

Samlet sett taler disse argumentene for at styret har større frihet til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet når selskapets økonomiske situasjon er sterk. En slik oppfatning finnes det ikke noen direkte støtte for i juridisk teori, da spørsmålet ikke er behandlet direkte i litteraturen. Til en viss grad kan likevel Reinersen tolkes i denne retningen når hun skriver at «selskapsinteressen, i det minste i en viss utstrekning, må fastsettes konkret ut fra forholdene».¹²¹

6.4 Konklusjon på oppgavens hovedproblemstilling

På et interessenivå handler oppgavens problemstilling om en avveining mellom tungtveiende verdier som på hvert sitt vis er sentrale i vårt rettssystem. På den ene siden vil det å gi styret

¹²¹ Reinersen (2015) s. 279.

stor frihet til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet, kunne bidra til å ivareta viktige klima- og miljøinteresser som har sterk beskyttelse i vår rettsorden. Det kan også bidra til realisering av Norges ulike mål og forpliktelser innen klima- og miljøfeltet. På den andre siden kan det å tilkjenne styret full frihet til å nedprioritere vinningsformålet gå utover et av aksjeselskapsrettens grunnleggende formål om å legge til rette for effektiv allokering av samfunnets ressurser.¹²² Dette er et vektige argument mot at styrets handlingsrom skal være for vidt. Det kan imidlertid settes spørsmålsteget ved hvor praktisk denne negative konsekvensen vil være. Grunnen til dette er at spørsmålet om styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet ikke har vært reist for domstolene ennå og at den store majoriteten av aksjeselskaper startes og drives med økonomisk motiv.¹²³

I tråd med delkonklusjonen i kapittel 4 inngår klima- og miljøhensyn i selskapsinteressen. Ut fra det gjeldende rettskildebildet har imidlertid vinningsformålet en betydelig sterkere og mer eksplisitt forankring i selskapsinteressen enn det klima- og miljøhensyn har. Vinningsformålet fremkommer forutsetningsvis av aksjeloven, samt har fått bred tilslutning i rettspraksis og juridisk teori. At klima- og miljøhensyn inngår i selskapsinteressen, bygger imidlertid på system-, koherens- og formålsoverordnet tolkning av rettspraksis i lys av øvrig lovgivning og juridisk teori. Vinningsformålets sterkere forankring i autoritative rettskilder taler for å vise tilbakeholdenhet med å tilkjenne styret et stort handlingsrom til å nedprioritere det til fordel for tredjepartsinteresser som klima- og miljøhensyn. Dette gjelder særlig av hensyn til forutberegnelighet for aksjeeierne som gjerne investerer i selskapet ut fra en forventning om at styret skal forvalte selskapet i tråd med vinningsformålet. Forutberegnelighet for investorer er igjen viktig for å oppnå et av aksjeselskapsrettens grunnleggende formål om å fremme samfunnet samlede verdiskapning.¹²⁴

Ut fra det gjeldende rettskildebildet synes det imidlertid klart at styret ikke må prioritere vinningsformålet for enhver pris, men har et visst handlingsrom til å prioritere tredjepartinteresser. Dette gjelder særlig der selskapets økonomiske situasjon er sterk og stabil, i tråd med drøftelsen i kapittel 6.3. Omvendt reduseres styrets frihet til å nedprioritere vinningsformålet til fordel for klima- og miljøhensyn når selskapets økonomi er svak. Grensen for styrets handlingsrom til å nedprioritere vinningsformålet må nok trekkes der

¹²² NOU 2016: 22 s. 9 og Truyen (2005) s. 103. Se også kapittel 3.2 for gjennomgangen av vinningsformålets begrunnelse.

¹²³ Woxholt (2021) s. 6, Bråthen (2022) s. 79 og Jacobsen (2018) s. 11.

¹²⁴ NOU 2016:22 s. 9 og Truyen (2005) s. 103.

nedprioriteringen av vinningsformålet går så langt at selskapets virksomhet blir tapsbringende.¹²⁵ I ytterste konsekvens trekkes grensen for styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn av kravet om at selskapet skal opprettholde en egenkapital og likviditet som er «forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet», jf. asl. § 3-4.

Rettskildene gir ikke noen klare retningslinjer for hvordan de ulike interessene som inngår i selskapsinteressen skal veies mot hverandre, noe drøftelsen i inneværende kapittel viser. Mangelen på klare retningslinjer i rettskildene for hvordan de ulike interessene i selskapsinteressen skal veies mot hverandre, taler for at Høyesteretts generelle argumentasjonsmønster i Rt. 1999 s. 1682 (Østlendingen) og HR-2022-2484-A bør tillegges betydelig vekt. I begge dommene gir Høyesterett uttrykk for at domstolene generelt bør være tilbakeholdne med å overprøve styrets selskapsstrategiske vurderinger. Overført til oppgavens problemstilling taler det for at styret har et betydelig handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet, og at domstolene bør være tilbakeholdne med å overprøve styrets avveining.

Samlet sett er det unektelig en betydelig grad av usikkerhet knyttet til hvilket handlingsrom styret har til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet. Dette skyldes at det ikke finnes tydelig veiledning i autoritative rettskilder for hvordan avveiningen skal gjøres. Det er derfor vanskelig å gi et konkret, endelig svar på oppgavens problemstilling før lovgiver eller Høyesterett trekker opp nærmere retningslinjer for hvordan de ulike interessene i selskapsinteressen skal veies mot hverandre. Imellomtiden kan drøftelsene i denne oppgaven forhåpentligvis gi en viss oversikt over de generelle retningslinjene for styrets handlingsrom til å prioritere klima- og miljøhensyn på bekostning av vinningsformålet etter gjeldende rett.

¹²⁵ I tråd med departementets argumentasjonsmønster i Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 114.

Kilderegister

Norske lover og forskrifter

Grunnloven (Grl.)	Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov.
Forurensningsloven (forurl.)	Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensning og om avfall.
Aksjeloven (asl.)	Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper.
Regnskapsloven (rskl.)	Lov 17. juni 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v.
Miljøinformasjonsloven (mlinfl.)	Lov 9. mai 2003 nr. 31 om rett til miljøinformasjon og deltakelse i offentlige beslutningsprosesser av betydning for miljøet
Arbeidsmiljøloven (aml.)	Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.
Tvisteloven (tvL.)	Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister.
Naturmangfoldsloven (nml.)	Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold
Likestillings- og diskrimineringsloven (ldl.)	Lov 11. juni 2016 nr. 51 om likestilling og forbud mot diskriminering.
Anskaffelsesloven	Lov 17. juni 2016 nr. 73 om offentlige anskaffelser.
Klimaloven	Lov 16. juni 2017 nr. 60 om klimamål.
Åpenhetsloven	Lov 18. juni 2021 nr. 99 om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold.
Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon mv.	Lov 22. desember 2021 nr. 161 om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer
Forskrift om forbud mot bruk av mineralolje til oppvarming av bygninger	Forskrift av 28. juni 2018 om forbud mot bruk av mineralolje til oppvarming av bygninger

Endr. i produktforskriften (forbud mot enkelte produkter laget av plast)	Forskrift av 18. desember 2021 om endring i produktforskriften (forbud mot enkelte produkter laget av plast).
--	---

Forarbeider

NUT 1970: 1	Innstilling til lov om aksjeselskaper
NOU 1996: 3	Ny aksjelovgivning
Ot.prp. nr. 55 (2005-2006)	Om endringer i aksjelovgivningen mv.
Dokument 16 (2011–2012)	Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven
NOU 2016: 22	Aksjelovgivning for økt verdiskapning

Norske rettsavgjørelser

Rt. 1922 s. 272 (Freia Chokolade Fabrik)

Rt. 1991 s. 119 (Normount)

Rt. 1993 s. 1399 (Ytternes)

Rt. 1995 s. 209

Rt. 1999 s. 1682 (Østlendingen)

Rt. 2000 s. 2033 (Santech)

Rt. 2010 s. 306

HR-2016-1439-A (Bergshav Holding)

HR-2017-2375-A (Ulvesund)

HR-2018-570-A

HR-2020-2472-P (Klimasøksmålet)

EU-regelverk, internasjonale avtaler og soft law

Offentliggjøringsforordningen	Europaparlaments- og rådsforordning (EU) 2019/2088 av 27. november 2019 om bærekraftsrelaterte opplysninger i sektoren for finansielle tjenester.
Taksonomiforordningen	Europaparlaments- og rådsforordning (EU) 2020/852 av 18. juni 2020 om etablering av et rammeverk for å fremme bærekraftige investeringer og om endring av forordning (EU) 2019/2088.
Aktsomhetsdirektivet	EU-kommisjonens forslag av 23. februar 2022 om tilbørlig aktsomhet for bærekraft for foretak og endring av direktiv (EU) 2019/1937.
Bærekraftsrapporteringsdirektivet	Europaparlaments- og rådsdirektiv (EU) 2022/264 av 14. desember 2022 om endring av forordning nr. 537/2014, direktiv 2004/109/F, direktiv 2006/43/EF og 2013/34/EU med hensyn til bærekraftsrapportering for foretak.
Parisavtalen (2015)	Paris Agreement to the United Nations Framework Convention on Climate Change (2015).
Montraelavtalen (2022)	Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework (2022).
NUES (2021)	NUES, Norsk anbefaling: Eierstyring og selskapsledelse (2021).

Juridisk teori

Andenæs mfl. (2016)	Andenæs, Mads Henry, ved Ole Andenæs, Stig Berge og Margrethe Buskerud Christoffersen, <i>Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper</i> , 3. utgave, M.H. Andenæs 2016.
Bjønness-Jacobsen (2022)	Bjønness-Jacobsen, Jacob S., <i>Gransking etter aksjelovene</i> , Universitetsforlaget 2022.
Bråthen (2022)	Bråthen, Tore, <i>Selskapsrett</i> , 7. utgave, Fagbokforlaget 2022.

- Bugge (red.) (2021) Bugge (red.), Hans Christian, *Klimarett: Internasjonal, europeisk og norsk klimarett mot 2030*, Universitetsforlaget 2021.
- Christoffersen (2019) Christoffersen, Margrethe Buskerud, *Aksjeeiers lojalitetsplikt: Samspillet mellom aksjeselskapsretten og den alminnelige formueretten*, Gyldendal 2019.
- Dramstad (2011) Dramstad, Remi Christoffer, «M&A Break fee-klausuler i et norsk perspektiv», *Tidsskrift for forretningsjus*, 2011, nr. 3, s. 155-192.
- Eckhoff (1980) Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 3. opplag, Tanum-Norli 1980.
- Gjein (2019) Gjein, Erlend Eriksen, *Aksjeklasser: adgangen til å regulere aksjeeiers rettigheter og forpliktelser i aksjeklasser*, Juridisk fakultet ved Universitetet i Oslo 2019.
- Jacobsen (2018) Jacobsen, Lisa Charlotte, «Vinningsformålet i norsk aksjeselskapsrett», *Nordisk tidsskrift for Selskabsret (NTS)*, 2018:2 s. 11-35.
- Monsen (2012) Monsen, Erik, *Innføring i juridisk metode og oppgaveteknikk*, Cappelen Damm Akademisk 2012.
- Nygaard (2004) Nygaard, Nils. *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2004.
- Reinersen (2015) Reiersen, Hedvig Bugge, *Aksjelovens utdelingsbegrep*, Universitetsforlaget 2015.
- Sjåfjell (2011) Sjåfjell, Beate, «Kan aksjeselskaper sette miljøet foran gevinstkravet?», *Jussens Venner* Vol. 46, 2011/6 s. 309- 324.
- Sjåfjell og Mähönen Sjåfjell, Beate og Jukka Mähönen, «Corporate purpose and the misleading shareholder vs stakeholder dichotomy», University of Oslo Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series, No. 2022-43.
- Skog (2021) Skog, Rolf, «Talk is cheap – a historical note on talking about interest of the company» as something

- more than the interest of the shareholders», *Nordisk tidsskrift for Selskapsret (NTS)*, 2021:4 s. 83-87.
- Skoghøy (2018) Skoghøy, Jens Edvin A., *Rett og rettsanvendelse*, Universitetsforlaget 2018.
- Tande (2011) Tande, Knut Martin, «Individuelle valg og vurderinger i rettsanvendelsesprosessen», *Jussens Venner* Vol. 46, 2011/1 s. 1-36.
- Truyen (2005) Truyen, Filip, *Aksjonærenes myndighetsmisbruk – en studie av asl./asal. § 5-21 og uskrevne myndighetsmisbruksprinsipper*, Cappelen Akademisk Forlag 2005.
- Woxholt (2017) Woxholt, Jannik, *Aksjonæravtaler*, 3. utgave, Gyldendal 2017.
- Woxholt (2018) Woxholt, Geir, *Selskapsrett*, 6. utgave, Gyldendal 2018.
- Woxholt (2021) Woxholt, Geir, *Selskapsrett*, 7. utgave, Gyldendal 2021.
- Aarbakke m.fl. (2004) Aarbakke, Magnus, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad og Jan Skåre, *Aksjeloven og allmennaksjeloven: lovkommentar*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2004.
- Aarbakke m.fl. (2012) Aarbakke, Magnus, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad og Jan Skåre, *Aksjeloven og allmennaksjeloven: lovkommentar*, 3. utgave, Universitetsforlaget 2012.
- Aarbakke m.fl. (2017) Aarbakke, Magnus, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad og Jan Skåre, *Aksjeloven og allmennaksjeloven: lovkommentar*, 4. utgave, Universitetsforlaget 2017.

Forskningsrapporter, forskningsartikler og leksikonartikler

- Bryhni m.fl. (2022) Bryhni, Inge, Kåre Olerud og Jostein Mamen, «Klimagasser» Store norske leksikon, 14. juni 2022, <https://snl.no/klimagasser> (lest 18. mars 2023).

- Dannevig og Harstveit (2023) Dannevig, Petter og Knut Harstveit, «Klima» Store norske leksikon, 22. januar 2023, <https://snl.no/klima> (lest 18. mars 2023).
- Eccles m.fl. (2014) Eccles, Robert G., Ioannou, Ioannis og Serafeim, George, «The Impact of Corporate Sustainability on Organizational Processes and Performance», *Management Science* Volume 60, no. 11, s. 2835-2857, 2014, DOI:10.1287/mnsc.2014.1984
- IPCC (2021) IPCC, 2021: *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, A. Pirani, S.L. Connors, C. Péan, S. Berger, N. Caud, Y. Chen, L. Goldfarb, M.I. Gomis, M. Huang, K. Leitzell, E. Lonnoy, J.B.R. Matthews, T.K. Maycock, T. Waterfield, O. Yelekçi, R. Yu, and B. Zhou (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, In press, doi:[10.1017/9781009157896](https://doi.org/10.1017/9781009157896).
- IPEBS (2019) IPBES (2019): Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. S. Díaz, J. Settele, E. S. Brondízio, H. T. Ngo, M. Guèze, J. Agard, A. Arneth, P. Balvanera, K. A. Brauman, S. H. M. Butchart, K. M. A. Chan, L. A. Garibaldi, K. Ichii, J. Liu, S. M. Subramanian, G. F. Midgley, P. Miloslavich, Z. Molnár, D. Obura, A. Pfaff, S. Polasky, A. Purvis, J. Razzaque, B. Reyers, R. Roy Chowdhury, Y. J. Shin, I. J. Visseren-Hamakers, K. J. Willis, and C. N. Zayas (eds.). IPBES secretariat, Bonn, Germany. 56 pages. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3553579>
- Tjernshaugen (2020) Tjernshaugen, Andreas, «Miljø» Store norske leksikon 19. september 2020, <https://snl.no/miljø> (lest 18. mars 2023).